Uitwerkingsnota Beeldkwaliteit

Deel 1

januari 2014

ALTIJD NIJMEGEN

GEMEENTE Nijmegen

colofon

Nijmegen, januari 2014
Uitwerkingsnota Beeldkwaliteit, Deel1

Gemeente Nijmegen
Korte Nieuwstraat 6
6511 PP Nijmegen
Postbus 9105
6500 HG Nijmegen

www.nijmegen.nl

Leeswijzer

In deze Uitwerkingsnota Beeldkwaliteit heeft de gemeente Nijmegen haar ambities voor wat betreft de beeldkwaliteit van de stad vertaald in criteria voor bouwplannen en ruimtelijke ontwikkelingen. Deze criteria geven vooraf duidelijkheid aan ontwerpers van bouwwerken en hun opdrachtgevers.

De Uitwerkingsnota Beeldkwaliteit vormt voor het College van Burgemeester en Wethouders een besluitvormingskader voor het verstrekken van omgevingsvergunningen, reclamevergunningen en inritvergunningen. Tevens vormt de nota een kader voor degene die reclame- en bouwplannen toetst op ‘redelijke eisen van welstand’ en, waar nodig, op monumentenaspecten.

De Uitwerkingsnota bestaat uit twee delen.

In **deel 1** worden de ambities van de gemeente benoemd en wordt het concrete beoordelingskader beschreven. In het eerste hoofdstuk zijn de ambities uit de *Kadernota Beeldkwaliteit 2013* vertaald naar vier niveaus van welstandstoezicht. Op waardevolle en anderszins voor de stad bijzondere plekken wordt meer kwaliteit verlangd van ontwerpers en opdrachtgevers. Daarom wordt er onderscheid gemaakt in vier toetsingsniveaus: bijzonder, aandacht, luw en vrij.
In hoofdstuk 2 wordt beschreven welke gebieden welstandsvrij zijn. Ook wordt van een aantal bouwwerken aangegeven onder welke voorwaarden ze welstandsvrij zijn. De criteria waaraan de overige (welstandsplichtige) bouwwerken moeten voldoen worden in hoofdstuk 3 tot en met 6 beschreven. Er zijn daarbij drie soorten criteria:

- De gebiedsgerichte criteria die gelden voor bouwplannen binnen een bepaald gebied. (H3)
- De criteria voor objecten die gelden voor beeldbepalende objecten en kleine bouwplannen. (H4 en 5)
- De algemene beeldkwaliteitscriteria die voor alle bouwplannen in Nijmegen gelden. (H6)

Aan de hand van het stroomschema op de volgende pagina kan bepaald worden welke criteria van toepassing zijn op een bouwwerk.

Deel 2 vormt het toelichtende deel waarin een aantal bijlagen is opgenomen, zoals de beschrijving van de bouwstenen, het juridisch kader, de organisatie van het welstandstoezicht en een woordenlijst. Tot slot zijn hier ook de kaart met toetsingsniveaus en de bouwstenenkaart opgenomen.

Welke welstandscriteria zijn van toepassing?

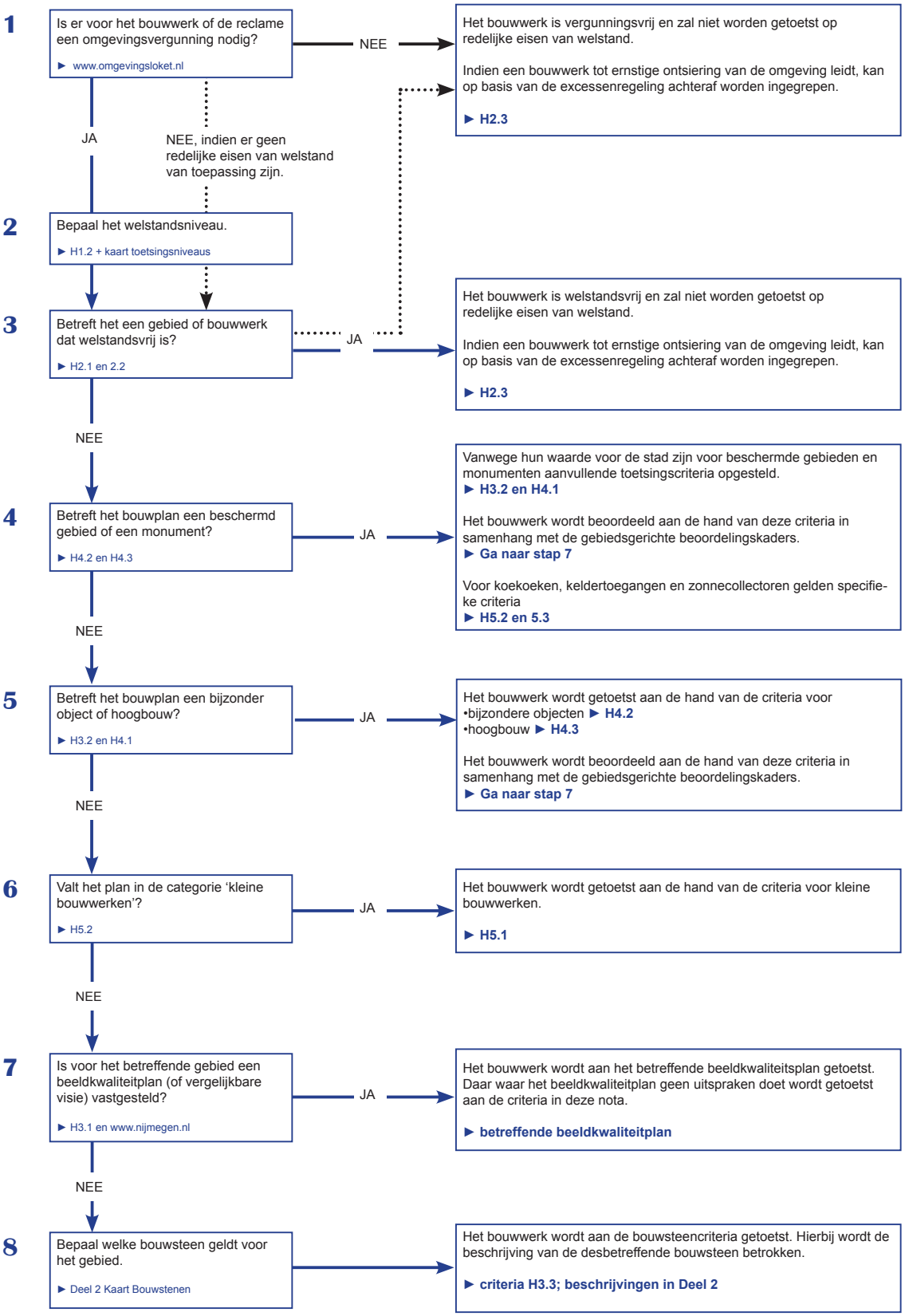

Hardheidsclausule
De objectgerichte en gebiedsgerichte criteria zijn in de meeste gevallen toepasbaar. In een enkel geval kunnen ze echter ontoereikend zijn. Bijvoorbeeld als bouwplannen niet voldoen aan de vastgelegde criteria maar wél een kwalitatieve toevoeging aan hun omgeving vormen.
Er bestaat dan een mogelijkheid voor Burgemeester en wethouders om, eventueel op advies van de Commissie Beeldkwaliteit, gemotiveerd afwijken van de gebieds- en objectgerichte welstandscriteria.

→ Het bouwwerk wordt beoordeeld op basis van de Algemene criteria voor beeldkwaliteit.
► H6

Inleiding

De Uitwerkingsnota Beeldkwaliteit Nijmegen 2014 bevat de ruimtelijke kwaliteitscriteria waaraan de bebouwing in Nijmegen moet voldoen.

Deze nota is een geactualiseerde versie van de Uitwerkingsnota Beeldkwaliteit 2004 (gewijzigd vastgesteld in 2007). Door het opstellen van beeldkwaliteitbeleid met toetsingscriteria voor nieuw- en verbouw heeft de gemeente destijds het welstandstoezicht effectiever, transparanter en klantvriendelijker gemaakt. Opdrachtgevers en ontwerpers worden met dit beleid in een vroeg stadium geïnformeerd over de criteria die bij de welstands-beoordeling een rol spelen en (particuliere) investeerders krijgen hiermee een waarborg van ruimtelijke kwaliteit in de directe nabijheid.
Maar dat was niet de enige verbetering. Om aan te geven welke criteria op welke plek in de stad gelden zijn de identiteit van de stad en het karakter en de samenhang van wijken en buurten uitgebreid beschreven in de nota. Daarmee verschoof het accent van de welstandstoetsing van de kwaliteit van het bouwwerk richting de beeldkwaliteit van de omgeving. Weliswaar zijn de welstandscriteria in de eerste plaats en formeel nog steeds bedoeld om erop toe te zien dat bouwplannen van voldoende kwaliteit zijn en passen in hun omgeving. Maar ze worden tegelijkertijd gebruikt als middel om de identiteit van en de samenhang in de gebouwde omgeving in stand te houden of te versterken. De welstandscriteria zijn daardoor een belangrijk instrument geworden voor het handhaven en verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit van Nijmegen.

Natuurlijk biedt het welstandsbeleid, wanneer daar een goede motivering aan ten grondslag ligt, ruimte aan vernieuwende ontwikkelingen en concepten. De in de nota opgenomen hardheidsclausule biedt namelijk de mogelijkheid om van de criteria af te wijken. Zo kunnen unieke bouwwerken die een verrijking van de stad zijn toch met een positief advies gerealiseerd worden.

Deze herziening is gebruikt om het beeldkwaliteitbeleid aan te passen aan het gewijzigde welstandstoezicht zoals beoogd in de Kadernota Beeldkwaliteit 2013, aan de veranderde omstandigheden in de gebouwde omgeving, aan nieuwe wet- en regelgeving en om een aantal correcties door te voeren.

In deze gewijzigde nota staan de criteria compact bij elkaar en vormen de gebiedsbeschrijvingen een toelichting op de context waarbinnen de bouwsteencriteria toegepast worden. De beschrijvingen van de bouwstenen zijn in een apart toelichtend deel opgenomen. Dit heeft als voordeel dat zij die de nota in gedrukte vorm hanteren, niet meer hoeven te zoeken in een fors boekwerk, maar dat hen een handzaam document ter beschikking staat. Deze papieren nota komt hiermee ook dichter bij de digitale versie te staan die na vaststelling van deze nota ontwikkeld wordt.

Inhoud

Leeswijzer
Stroomschema beeldkwaliteitscriteria
Inleiding

DEEL 1

H1 Ambities beeldkwaliteitbeleid

1.1 Ambities 8
1.2 Toetsingsniveaus 9

H2 Welstandsvrije gebieden en bouwwerken

2.1 Welstandsvrije gebieden 15
2.2 Welstandsvrije bouwwerken 15
2.3 Excessenregeling 18

H3 Criteria voor gebieden

3.1 Beeldkwaliteitplannen en Ambitiedocumenten 19
3.2 Beschermde gebieden 21
3.3 Bouwstenen 25

H4 Criteria voor objecten - beeldbepalende bouwwerken

4.1 Monumenten 29
4.2 Bijzondere objecten 33
4.3 Hoogbouwobjecten 35

H5 Criteria voor objecten - kleine bouwwerken

5.1 Sneltoetscriteria 37
5.1.1 Aan- en uitbouwen
5.1.2 Bijgebouwen en overkappingen
5.1.3 Kozijn- en /of gevelwijzigingen
5.1.4 Dakkapellen
5.1.5 Erfafscheidingen
5.1.6 Winkelgevels en luifels
5.1.7 Rolluiken
5.1.8 Reclame
5.2 Koekoeken en keldertoegangen 48
5.3 Zonnepanelen 49

H6 Algemene criteria 51

DEEL 2

Beschrijving bouwstenen
Juridisch kader en organisatie
Woordenlijst
Kaart Bouwstenen

H1 Ambitie en beleid

1.1 Ambitie

Een sterke identiteit helpt een stad zichtbaar te houden binnen de huidige tendensen van globalisering. Nijmegen wil in het ruimtelijk beleid haar unieke kwaliteiten benadrukken. Om het 'typisch Nijmeegse' te versterken wordt er, naast het benutten van de unieke ligging in het landschap en de historische gelaagdheid, gestreefd naar een krachtige stedelijke identiteit, met name in het centrum, rondom de Waal, in de stedelijke entrees en knopen. Het gezicht van Nijmegen is herkenbaar, maar verandert natuurlijk voortdurend. De ontwikkelingen in de Nijmeegse woonwijken, rondom de Waal en in het centrum dragen bij aan het dynamische beeld van de stad.
In de Kadernota Beeldkwaliteit 2013 zijn de uitgangspunten van het beeldkwaliteitbeleid vastgelegd en een viertal ambities met betrekking tot beeldkwaliteit benoemd.

Herkenbare en onderscheidende gebiedsontwikkeling

Nijmegen wil gebieden ontwikkelen met een grote toekomstwaarde; dat betekent zorgvuldig omgaan met de beschikbare ruimte, een optimaal gebruik en een goede duurzame inrichting daarvan. Daarbij is het van belang de bestaande kwaliteiten van de stad in stand te houden en tegelijk nieuwe ontwikkelingen te stimuleren. De volgende grootschalige gebiedsontwikkelingen krijgen de komende jaren extra aandacht:

- Nijmegen omarmt de Waal als nieuwe identiteit (Dijkteruglegging, Citadel, Waalfront en Waalkade);
- De Spoorzone als belangrijke logistieke schakel in de stad en entree naar de binnenstad;
- De Waalsprong, het nieuwe wonen en leven in Nijmegen-Noord;
- Knoop Winkelsteeg waar bedrijfsleven en kennisinstellingen samenkomen in Novio Tech Campus.

Deze stedelijke projecten bieden de kans om nieuwe hoofdstukken toe te voegen aan het verhaal van de stad. Het zijn belangrijke projecten die op zichzelf of in samenhang met elkaar nieuwe identiteit(en) aan de stad kunnen toevoegen. Bij deze ontwikkelingen is de beeldkwaliteit van groot belang voor het stadsbeeld. In deze ontwikkelgebieden heeft het stadsbestuur dan ook een hoge ambitie met betrekking tot de ruimtelijke kwaliteit. Dit moet vertalen in een bijzondere architectuur en stedenbouw en een zorgvuldig ontworpen openbare ruimte.

Bestaande identiteiten behouden en benutten

Het *'typisch Nijmeegse'* wordt mede gevormd door de rijke historie van de stad; de al dan niet zichtbare herinneringen aan de Romeinse beschaving, het rooms-katholieke verleden, de negentiende-eeuwse burgerij en de naoorlogse wederopbouw zijn vervlochten met de stad.
Door het behoud van erfgoed bij ruimtelijke ontwikkelingen (behoud door ontwikkeling) en visualisaties van het niet-zichtbare verleden kunnen bestaande kwaliteiten geborgd worden en de identiteit van de stad bij nieuwe ontwikkelingen verankerd.

Inzetten op de beelddragers van de stad

Om gericht in te kunnen zetten op die gebieden die het meest van invloed zijn op de beeldkwaliteit van de stad is in de Kadernota Beeldkwaliteit 2013 het begrip 'beelddragers' geïntroduceerd. In elke stad zijn er gebieden die er uit springen, die het beeld dat men van de stad heeft 'dragen'. Dat kan zijn doordat ze een bijzondere verschijningsvorm hebben (architectonisch, of landschappelijk), cultuurhistorisch waardevol zijn (zoals de beschermde stadsgezichten en –beelden), een bijzondere functie hebben of simpelweg omdat ze veel en intensief gebruikt worden. Deze gebieden zijn bepalend voor het gebruik en de beleving van de stad. De 'beelddragers' van Nijmegen zijn bijvoorbeeld de binnenstad, de Waalkade, het Goffertpark, de negentiende eeuwse schil, hoofdwegen als de Graafseweg en de St. Annastraat en ook de stedelijke knopen uit *Structuurvisie Nijmegen 2013*.

Versoepeling van het welstandstoezicht waar dat kan

Met het in kaart brengen van de (toekomstige) beelddragers van de stad is aangegeven waar de ambities met betrekking tot beeldkwaliteit het grootst zijn. Hier zullen de regels en randvoorwaarden strenger zijn. Buiten de beelddragers wordt er meer vrijheid geboden op plekken die deze vrijheid verdragen of op plekken waar meer variatie minder snel tot verrommeling van het stadsbeeld leidt. Daarmee wordt de versoepeling van het welstandstoezicht gerelateerd aan de mate waarin een gebied van invloed is op het stadsbeeld of de mate waarin een gebied gevoelig is voor verrommeling.

De bovenstaande ambities zijn op de volgende wijze vertaald in deze Uitwerkingsnota Beeldkwaliteit:
Aan specifieke locaties die voortvloeien uit de ruimtelijke ambities wordt een hoog niveau van welstandstoezicht toegekend (niveau *bijzonder* of *aandacht*). Daar worden hogere eisen gesteld aan de architectonische kwaliteit van bouwplannen en de vormgeving van de openbare ruimte.

- Ook kunnen gebiedsgerichte beeldkwaliteitplannen of ambitiedocumenten worden opgesteld als onderdeel van de ruimtelijke planontwikkeling. (H3.1)
- Bij bouwinitiatieven die betrekking hebben op bebouwing binnen de invloedssfeer van een ruimtelijke ambitie, moet hiermee rekening worden gehouden. De initiatiefnemer moet bij de bouwaanvraag kunnen motiveren op welke manier hij reageert op de ruimtelijke ambitie.
- Het welstandstoezicht is gedifferentieerd in vier zogenaamde toetsingsniveaus: bijzonder, aandacht, luw en vrij.

1.2 Toetsingsniveaus

De gemeente heeft een verantwoordelijkheid als het gaat om de beeldkwaliteit van de stad. Hierbij zal zij haar aandacht voornamelijk richten op die gebieden die van belang zijn voor de stad als geheel. Hier zal meer kwaliteit worden verlangd van ontwerpers en opdrachtgevers. In veel woongebieden ligt de verantwoordelijkheid voor de beeldkwaliteit voor een deel bij de bewoners zelf. De inrichting en het onderhoud van de openbare ruimte is in hoofdzaak een taak van de overheid, maar waar het gaat om het bouwen aan en om de eigen woning, heeft de eigenaar de verantwoordelijkheid om er iets goeds van te maken. Het welstandstoezicht zal zich hier vooral richten op het voorkomen van achteruitgang en verlies van bestaande ruimtelijke kwaliteit. In sommige gebieden is beeldkwaliteit minder van belang. Bijvoorbeeld bij binnenterreinen van werkgebieden, waar een representatieve functie minder noodzakelijk is. Ook valt hier te denken aan gebieden waar ruimte geboden wordt aan experimenten met particulier opdrachtgeverschap. In deze gebieden stelt de gemeente op voorhand geen esthetische eisen aan bouwwerken, maar kunnen initiatiefnemers, opdrachtgevers en betrokkenen indien gewenst zelf afspraken maken.

Om dit naar gebied gedifferentieerde beleid uit te kunnen voeren onderscheidt de gemeente vier zogenaamde toetsingsniveaus waaraan de zwaarte van welstandstoezicht is gekoppeld.

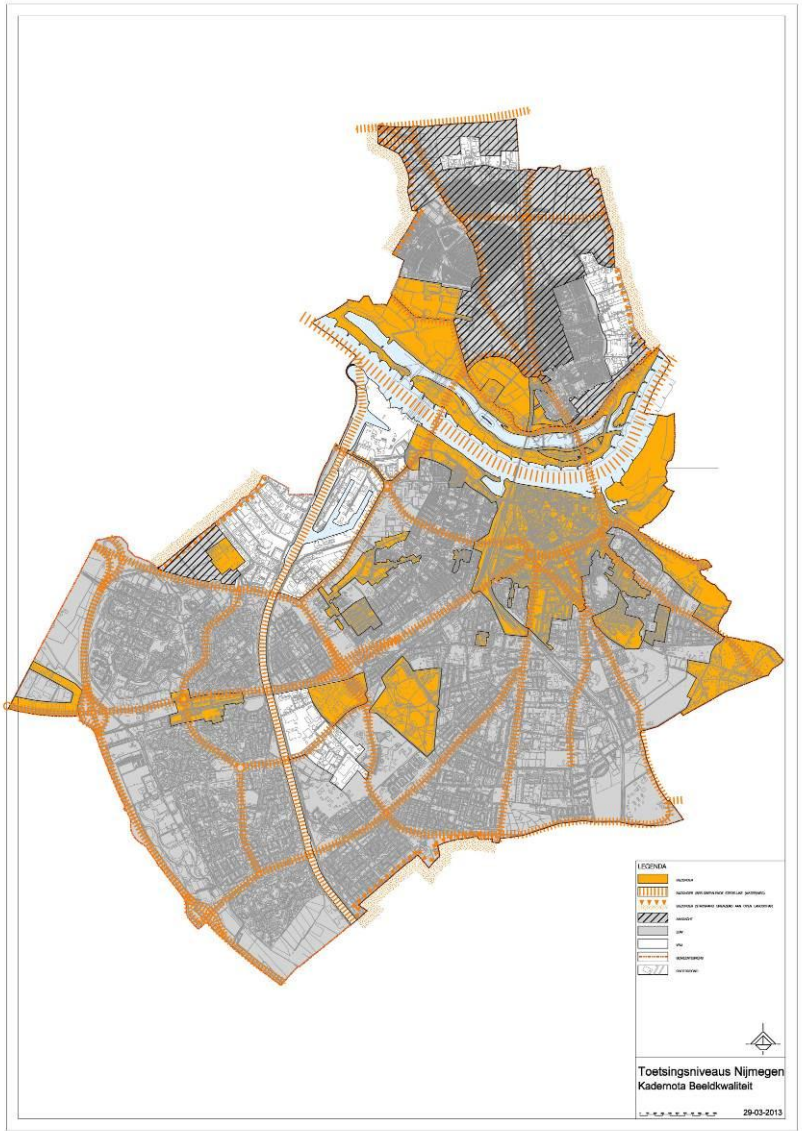

Afbeelding *Kaart Toetsingsniveaus* (grootformaat kaart in bijlage

Toetsingsniveau bijzonder

Voor gebieden waar de gemeente hoge ambities heeft ten aanzien van de te behouden of te ontwikkelen beeldkwaliteit geldt het niveau *bijzonder*. Het niveau *bijzonder* wordt toegekend aan de zogenaamde beelddragers van de stad; gebieden met hoog gewaardeerde cultuurhistorische, architectonische of landschappelijke kwaliteiten of een beeldbepalende positie in de stad. Beelddragers zijn bijvoorbeeld gebieden zoals het historisch centrum, de Waalkade, het Goffertpark, Campus Heijendaal, de Brabantse Poort en de stedelijke knopen uit de Structuurvisie Nijmegen. Maar ook de hoofdwegen, de waterwegen en de stadsranden vallen hieronder. Het is voor de stad van belang dat de ruimtelijke kwaliteit hiervan van hoog niveau is. Veel mensen beleven de stad immers vanaf deze routes.

Bij bouwplannen die direct aan de belangrijke routes gelegen zijn óf van invloed zijn op het beeld van deze routes (hiermee een visuele relatie hebben) is het niveau *bijzonder* ook van toepassing. Ook objecten zoals monumenten, bruggen en hoogbouw zijn beeldbepalend en vallen onder het niveau *bijzonder*. Hetzelfde geldt voor bebouwing in de stadsranden indien deze van invloed is op het beeld vanuit het omliggende landschap. Het toetsingsniveau *bijzonder* geldt daarnaast voor bepaalde typen bouwplannen vanwege:

- de bijzondere kwaliteiten van de aangrenzende gebouwen of buitenruimte.
- de bijzondere functie van het bouwplan, bijvoorbeeld een gebouw met een openbare functie.
- de omvang of importantie van het bouwplan, bijvoorbeeld hoogbouw.

In gebieden waar een *bijzonder* niveau geldt worden er hoge eisen gesteld aan de architectonische kwaliteit van bouwplannen en de vormgeving van de openbare ruimte. Een zorgvuldige en gemotiveerde architectenselectie (ingeschreven in het architectenregister) wordt aanbevolen, bijvoorbeeld door een presentatieronde, Europese aanbesteding of een prijsvraag. Er zal een sterke positie worden ingenomen om de hoge ambities waar te maken. Professioneel opdrachtgeverschap bij bouwplannen zal gestimuleerd worden en er wordt verwacht dat er vakkundig en zorgvuldig ontworpen wordt. In gebieden met een *bijzondere* cultuurhistorische, architectonische of landschappelijke waarde zal de gemeente haar beleid en instrumenten inzetten om deze kwaliteiten te behouden en te versterken.

- Wanneer het niveau *bijzonder* van toepassing is worden alle vergunningsplichtige bouwwerken welstandelijk beoordeeld tot in detailniveau [op alle welstandsaspecten].
- Redelijke eisen van welstand houdt een hoogstaande architectuur in.

Bij plannen binnen het niveau *bijzonder* wordt nadrukkelijk geadviseerd om in een vroegtijdig stadium (de schetsfase) in vooroverleg te treden met de Commissie Beeldkwaliteit.

Toetsingsniveau aandacht

Voor gebieden waar grootschalige ontwikkelingen worden verwacht waarbij de functie, de stedenbouwkundige en /of landschappelijke structuur van het gebied sterk gaan veranderen geldt tijdens de ontwikkelfase het niveau *aandacht*. Wanneer een ontwikkelgebied gerealiseerd is zal voor de delen die onder het niveau *aandacht* vielen het niveau Luw gaan gelden. De basis voor het ruimtelijk beeld is dan immers gelegd waardoor het welstandsbeleid voor de bestaande stad toegepast kan worden.
Ook aan gebieden waar de gemeente een impuls wil geven aan de beeldkwaliteit kan het toetsingsniveau *aandacht* toegekend worden. Het toetsingsniveau *aandacht* wordt aan gebieden toegekend vanwege:

- sterk veranderende stedenbouwkundige en landschappelijke structuur;
- laag gewaardeerde kwaliteiten, met de bedoeling een kwaliteitsimpuls te geven.

De ontwikkelgebieden in de Waalsprong vallen onder het niveau *aandacht*. Met uitzondering van die delen waar een *bijzonder* toetsingsniveau geldt én de delen die welstandsvrij zijn verklaard. In de bestaande stad is Neerbosch-West (omgeving Kinderdorp Neerbosch) een voorbeeld van een gebied met een lage ontwikkeldynamiek dat vanwege het landelijk karakter deels binnen het toetsingsniveau *aandacht* valt.

In ontwikkelingsgebieden is de kwaliteit van het ruimtelijk beeld in wording, het beeld van de toekomstige leefomgeving wordt immers gebouwd. Dat verlangt een zorgvuldig ontwerp waarbij aandacht geschonken wordt aan die elementen die een belangrijke bijdrage leveren aan het straatbeeld. In nieuwe woongebieden zullen de eerst gerealiseerde kleine bouwwerken de trend zetten voor soortgelijke bouwwerken die later gerealiseerd worden. Daardoor kunnen de eerste bouwwerken sterk bepalend zijn voor het straatbeeld. Het is dus van belang om tijdens de ontwikkelingsfase niet alleen de kwaliteit te borgen van de hoofdbebouwing, maar ook van de 'kleine' bouwwerken die van invloed zijn op het beeld vanuit de openbare ruimte. Daarom wordt er in deze gebieden bij de naar openbare ruimte gekeerde zijde van tuinen en erven meer kwaliteit verlangd dan in de bestaande woonwijken.

- In gebieden waar het niveau aandacht geldt, heeft het welstandstoezicht zowel betrekking op de vormgeving op hoofdlijnen, de vormgeving van karakteristieke elementen als de detaillering van de bebouwing.
- Redelijke eisen van welstand betekent hier een zorgvuldige vormgeving.
- Platte dakkapellen en dakramen in naar openbaar toegankelijk gebied gekeerde dakvlakken zijn onder voorwaarden welstandsvrij en daarmee vergunningsvrij (H2.2).
- Vanwege hun invloed op het straatbeeld worden de vergunningsplichtige bijgebouwen en erfscheidingen welstandelijk beoordeeld. Hiermee worden zorgvuldig vormgegeven straathoeken en, daar waar wenselijk, herhaling van identieke bouwwerken gestimuleerd.

Bij plannen binnen het niveau *aandacht* wordt geadviseerd om in een vroegtijdig stadium (de schetsfase) in vooroverleg te treden met de Commissie Beeldkwaliteit .

Toetsingsniveau luw

Voor bestaande woon- of werkgebieden waar geen grootschalige ontwikkelingen verwacht worden geldt een *luw* toetsingsniveau. De basis voor het ruimtelijk beeld van deze gebieden is al enige tijd geleden gerealiseerd en kleine veranderingen hebben niet direct een grote invloed op het beeld van deze gebieden. De inrichting en het onderhoud van de openbare ruimte is in hoofdzaak een taak van de overheid, maar waar het gaat om het bouwen aan en om de eigen woning of bedrijf, heeft de eigenaar ook de verantwoordelijkheid om er iets goeds van te maken.

Het luwe toetsingsniveau betreft in principe alle gebieden die niet vallen onder de niveaus '*bijzonder*', 'aandacht' of 'vrij'. In deze gebieden is het van belang om de bestaande kwaliteiten te behouden en te waken voor achteruitgang. In gebieden waar een *luw* toetsingsniveau van kracht is, zullen minder strenge eisen worden gesteld aan bouwplannen. Het welstandstoezicht zal zich hier vooral richten op het voorkomen van achteruitgang en verlies van bestaande ruimtelijke kwaliteit.

- In gebieden waar het niveau luw geldt, heeft het welstandstoezicht heeft het welstandstoezicht voornamelijk betrekking op de vormgeving op hoofdlijnen en de vormgeving van karakteristieke elementen.
- Redelijke eisen van welstand betekent hier een zorgvuldige vormgeving.
- Platte dakkapellen en dakramen in naar openbaar toegankelijk gebied gekeerde dakvlakken zijn onder voorwaarden welstandsvrij en daarmee vergunningsvrij (H2.2).
- Erfscheidingen zijn onder voorwaarden welstandsvrij en daarmee vergunningsvrij (H2.2).

- Vanwege hun invloed op het straatbeeld worden vergunningsplichtige bijgebouwen, aan- en uitbouwen (zoals erkers en garages) welstandelijk beoordeeld.

Bij grotere plannen binnen het niveau *luw* wordt aanbevolen om in een vroegtijdig stadium (de schetsfase) in vooroverleg te treden met de Commissie Beeldkwaliteit.

Toetsingsniveau Vrij

In gebieden waar we ruimte willen geven aan experimenten met architectonische vormgeving en/of particulier opdrachtgeverschap willen stimuleren, stellen we vooraf geen criteria aan de vormgeving van bouwwerken. Een belangrijke succesfactor bij het stimuleren van particulier opdrachtgeverschap is dat initiatiefnemers zelf kunnen bepalen hoe hun toekomstige woning er uit komt te zien. In de Waalsprong wordt in navolging van het project *Plant-je-vlag* het te ontwikkelen woongebied Vossenpels welstandsvrij. In bestaande woongebieden hebben inwoners bij de keuze van hun woning een bepaald beeld gevormd van hun woonomgeving. Het welstandsvrij verklaren van bestaande woongebieden kan betekenen dat het beeld van een woonomgeving niet langer meer aansluit bij het verwachtingspatroon dat een inwoner van deze gebieden had op het moment dat hij of zij in het gebied ging wonen. Daarom komen in Nijmegen alleen nieuwbouwwijken in aanmerking als mogelijk welstandsvrij woongebied.

In werkgebieden die geen representatieve functie hebben en niet prominent aanwezig zijn in het stadsbeeld is een aantrekkelijk straatbeeld van minder belang. Het beeld van deze gebieden wordt vooral bepaald door functionaliteit en soberheid; een aantrekkelijk beeld staat hier niet voorop. Daar waar werkgebieden grenzen aan belangrijke openbare ruimten of woonwijken zijn ze van invloed op het stadsbeeld. De binnengebieden van dit soort werkgebieden zijn dan ook welstandsvrij; de randen van deze gebieden niet. Delen van de bedrijventerreinen Noord- en Oost Kanaalhaven, West Kanaaldijk-Sluis, Winkelsteeg en De Grift.

In welstandsvrije gebieden wordt een maximale ontwerpvrijheid aan de initiatiefnemers en architecten geboden. De verantwoordelijkheid voor de beeldkwaliteit van de bebouwing komt daarmee in grote mate bij de gebruikers zelf te liggen. Initiatiefnemers, ontwikkelaars en vormgevers hebben de vrijheid om samen zelf vormgevingskaders op te stellen. Indien de wens bestaat om zaken met elkaar af te spreken, dan gebeurt dit echter door middel van privaatrechtelijke instrumenten.

- In welstandsvrije gebieden worden vanuit de gemeente geen welstandelijke eisen gesteld.
- Er geldt in deze gebieden wel een excessenregeling om tegen ernstig ontsierende situaties op te kunnen treden. (H2.3)

Ontwikkelings- en transformatiegebieden

Dit zijn gebieden waar grootschalige ontwikkelingen worden verwacht en waarbij de functies en de stedenbouwkundige structuur sterk gaan veranderen, zodat ook de beeldkwaliteit sterk verandert. Een voorbeeld van een ontwikkelingsgebied is de Waalsprong; een voorbeeld van een transformatiegebied is het Waalfront. In ontwikkelings-en transformatiegebieden is de bestaande situatie niet het enige referentiekader, maar zal ook de ambitie voor de toekomst het aanknopingspunt zijn voor de toetsingscriteria voor beeldkwaliteit. De gemeente streeft ernaar die ambities vast te leggen in stedenbouwkundige visies, ontwerpen, ambitiedocumenten en beeldkwaliteitplannen. De beeldkwaliteit van deze majeure ontwikkelingen kan al vroeg in het ontwikkelproces geborgd worden door de inzet van de ruimtelijk kwaliteitsteams (RKT's).

Groengebieden

Groen vormt net als bebouwing en infrastructuur een belangrijke bouwsteen in de stad. Grootschalige groenstructuren zijn beelddragers van de stad. Kenmerkend voor deze gebieden is dat het ruimtelijk beeld vooral bepaald wordt door de groenelementen, bebouwing is vaak slechts sporadisch aanwezig en heeft een ondersteunende functie. De basis voor ruimtelijke kwaliteit van de groengebieden ligt in een goed groenontwerp; afgestemd op het gebruik van de plek en met duurzaam en beheerbaar (plant)materiaal. Vanwege de beperkte invloed van bebouwing op het beeld van deze groengebieden biedt een *luw* toetsingsniveau in beginsel een voldoende kwaliteitsborging, maar er zijn een aantal uitzonderingen.

De Waal met haar uiterwaarden, de Ooijpolder en de stuwwal zijn van grote betekenis voor de identiteit van Nijmegen op nationaal niveau. De uiterwaarden en de Ooijpolder zijn open landschappen waarbinnen bouwwerken al snel domineren in het ruimtelijk beeld. Ook de bebouwing op de stuwwal ligt zeer prominent in het zicht vanuit de polder en is daarmee van invloed op het landschappelijk beeld. Daar waar de stad grenst aan een open landschap geldt hetzelfde. Om de landschappelijke kwaliteit van deze gebieden maximaal te borgen geldt voor bebouwing in en grenzend aan deze gebieden het toetsingsniveau *bijzonder*.

Ook het Kronenburgerpark, het Valkhof, het Hunnerpark zijn belangrijk voor het stadsbeeld van Nijmegen. Niet alleen vanwege de ligging in of tegen het centrum van de stad, maar ook vanwege de cultuurhistorische waarde. Dat laatste geldt tevens voor de villawijk op de Kwakkenberg. Het Goffertpark is de huiskamer van onze stad; een volkspark dat plaats biedt aan druk bezochte evenementen. Voor bebouwing in en grenzend aan deze gebieden geldt tevens het toetsingsniveau *bijzonder*.

H.J. Beck en Zn

H2 Welstandsvrije gebieden en bouwwerken

De welstandscriteria in deze uitwerkingsnota gelden niet voor alle bouwwerken. Bouwwerken waarvoor geen omgevingsvergunning nodig is worden niet welstandelijk beoordeeld. Of voor een bouwwerk een omgevingsvergunning nodig is, is geregeld in de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) en het Besluit omgevingsrecht (Bor). Door middel van de online vergunningcheck kan eenieder zien of er voor een bouwplan een vergunning nodig is (www.omgevingsloket.nl). In een aantal gevallen is de uitkomst dat een bouwplan vergunningsplichtig is, ”*tenzij er voor de locatie waar u wilt bouwen geen welstandseisen gelden*”. Dit betekent dat indien er geen redelijke eisen van welstand van toepassing zijn, er geen omgevingsvergunning nodig is.

In Nijmegen zijn gebieden aangewezen waar geen welstandseisen gelden; de zogenaamde welstandsvrije gebieden. Daarnaast zijn een aantal kleine bouwwerken welstandsvrij verklaard. Of een bouwwerk welstandsvrij is hangt dus af van het gebied waarin gebouwd wordt.

Overigens betekent *welstands*vrij niet automatisch ook *vergunnings*vrij! In de reguliere woongebieden kunnen kozijnwijzigingen in de voorgevel welstandsvrij zijn, maar vanwege de landelijke regelgeving blijft een omgevingsvergunning noodzakelijk. Hetzelfde geldt bijvoorbeeld voor een dakkapel aan de achterzijde die geen plat dak heeft. De online vergunningcheck geeft aan of een vergunning nodig is.

2.1 Welstandsvrije gebieden

In welstandsvrije gebieden wordt een maximale ontwerpvrijheid aan de initiatiefnemers en architecten geboden. De verantwoordelijkheid voor de beeldkwaliteit van de bebouwing komt daarmee in grote mate bij de gebruikers zelf te liggen. In welstandsvrije gebieden zijn geen redelijke eisen van welstand van toepassing. Er geldt in deze gebieden wel een excessenregeling om tegen ernstig ontsierende situaties op te kunnen treden. (H2.3)
De welstandsvrije gebieden staan aangegeven op de kaart Toetsingsniveaus Nijmegen in de bijlage (niveau *Vrij*).

Indien een (ver)bouwplan in een welstandsvrij gebied betrekking heeft op een monument of zich bevindt binnen de invloedssfeer van een monument dan geldt het bijzondere toetsingsniveau. Hetzelfde geldt voor hoogbouwobjecten binnen de welstandsvrije gebieden vanwege hun uitstraling op grote delen van de stad.

2.2 Welstandsvrije bouwwerken

Als wordt voldaan aan de hieronder genoemde voorwaarden gelden er voor onderstaande bouwwerken geen redelijke eisen van welstand.

A Dakramen, daklicht, lichtstraat of soortgelijke daglichtvoorziening in een dakvlak

a. Er wordt voldaan aan de voorwaarden in het Besluit omgevingsrecht (Bor);
b. Op het betreffende bouwwerk is het toetsingsniveau Aandacht of Luw van toepassing;
c. Het betreft de eerste daglichtvoorziening in het dakvlak (per woning gerekend).

B Erf- of perceelsafscheidingen

a. Er wordt voldaan aan de voorwaarden in het Besluit omgevingsrecht (Bor);
b. Het betreft een erfscheiding bij een grondgebonden woning;

c. Op het betreffende bouwwerk is het toetsingsniveau Luw van toepassing;
d. De erf- of perceelsafscheiding bestaat uit een begroeid gazen hekwerk of wordt uitgevoerd in metselwerk, metalen spijlenhekwerk, hout of andere natuurlijke, niet snel verwerende materialen;
e. De gebruikte kleuren zijn afgestemd op het hoofdgebouw of er worden gedekte kleuren toegepast.

C Dakkapellen in het voordakvlak of een naar openbaar toegankelijk gebied gekeerd zijdakvlak

a. Er wordt voldaan aan de voorwaarden in het Besluit omgevingsrecht (Bor);
b. Op het betreffende bouwwerk is het toetsingsniveau Aandacht of Luw van toepassing;
c. Het betreft de eerste dakkapel in het dakvlak (per woning gerekend);
d. De zijwangen van de dakkapel zijn ondoorzichtig;
e. De breedte bedraagt in totaal maximaal 3,0 meter;
f. De hoogte bedraagt maximaal 1,5 meter; [1]
g. Dichte panelen tussen de glasvlakken mogen per paneel niet breder zijn dan 0,25 m;
h. Boeiboorden van de dakkapel zijn maximaal 0,25 meter hoog;
i. De horizontale afstand van de dakkapel tot hoekkepers en kilkepers is minimaal 1 meter; [2]
j. De dakkapel wordt niet geplaatst in de kap van een aan- of uitbouw of van een bijgebouw.

D Dakkapellen in het achterdakvlak

a. De dakkapel wordt niet gebouwd op een (rijks- of gemeentelijk-) monument, een stadsbeeldobject of in een door het Rijk aangewezen beschermd stads- of dorpsgezicht.
b. De dakkapel wordt niet geplaatst in de kap van een aan- of uitbouw of van een bijgebouw.
c. Het betreft de eerste dakkapel in het dakvlak (per woning of gebouw gerekend);
d. Het dak van de dakkapel is niet hoger dan de bestaande daknok van het gebouw.
e. De hoogte bedraagt maximaal 1,75 meter; [3]
f. De dakkapel loopt niet over meerdere verdiepingen door.
g. De onderzijde ligt op meer dan 0,5 meter boven de dakvoet.
h. De zijkanten van de dakkapel liggen op meer dan 0,5 meter van de zijkanten van het dakvlak.[4]
i. De horizontale afstand van de dakkapel tot hoekkepers en kilkepers is minimaal 1 meter. [5]

NB Als gevolg van de landelijke regeling in het Bor zijn dakkapellen in het achterdakvlak onder bepaalde voorwaarden vergunningsvrij. In Nijmegen geldt echter een ruimere regeling voor welstandsvrije dakkapellen. Zo wordt bijvoorbeeld niet geëist dat het om een *platte* dakkapel gaat en kunnen dakkappelen vanuit de nok ook welstandsvrij zijn. Als wordt voldaan aan de bovenstaande voorwaarden gelden er voor dakkapellen aan de achterzijde geen redelijke eisen van welstand. Als wordt afgeweken van de criteria in het Bor blijft er wel een omgevingsvergunning nodig.

---

[1] Gemeten vanaf de onderkant van de dakkapel tot de bovenzijde van het boeiboord of dakrand van de dakkapel.
[2] De horizontale afstand wordt gemeten van de bovenzijde van de dakkapel (de dakrand) tot de hoekkepers en van de onderzijde van de dakkapel (de voet) tot de kilkepers.
[3] Gemeten vanaf de onderkant van de dakkapel tot de bovenzijde van het boeiboord of dakrand van de dakkapel.
[4] Gemeten vanaf de bovenzijde van de dakkapel tot aan het hart van de woningscheidende bouwmuren of tot aan het einde van het dakvlak met eventuele overstekken.
[5] De horizontale afstand wordt gemeten van de bovenzijde van de dakkapel (de dakrand) tot de hoekkepers en van de onderzijde van de dakkapel (de voet) tot de kilkepers.

E Kozijnwijzigingen in de voor- of een naar openbaar toegankelijk gebied gekeerde zijgevel

a. Het betreft een eengezinswoning (geen flat, appartementengebouw of soortgelijke) in een gebied waar het toetsingsniveau *Luw* van kracht is;
b. De wijziging vindt plaats binnen een bestaande gevelopening;
c. Bestaande glasvlakken worden niet (gedeeltelijk) geblindeerd met bijvoorbeeld panelen of schilderwerk.
d. De samenhang en de ritmiek in de betreffende straatwand mag niet ernstig worden verstoord door de (incidentele) kozijnwijziging.

NB Als wordt voldaan aan de bovenstaande voorwaarden gelden er voor kozijnwijzigingen in een voorgevel of een naar openbaar toegankelijk gebied gekeerde zijgevel geen redelijke eisen van welstand. Wel is er een omgevingsvergunning vereist.

2.3 Excessenregeling

Vergunningsvrije en welstandsvrije bouwwerken worden vooraf niet op welstandsaspecten beoordeeld. Dat betekent niet dat alles kan. Het college blijft de mogelijkheid houden om achteraf tegen ernstig ontsierende situaties op basis van de hier opgenomen excessenregeling op te treden.

Een exces is een evidente en ook voor niet-deskundigen duidelijk herkenbare buitensporigheid in het uiterlijk van een bouwwerk. Hier is sprake van als een (deel van een) bouwwerk op zichzelf, maar vooral ook in relatie tot de omgeving, in ernstige mate in strijd is met redelijke eisen van welstand. Op grond van artikel 13a van de Woningwet kan het bevoegd gezag de eigenaar dan aanschrijven om de strijdige situatie ongedaan te maken. Het zal duidelijk zijn dat in een gebied waarvoor een hoog welstandsniveau is vastgesteld er eerder sprake kan zijn van een exces dan in een gebied met een laag niveau.

De excessenregeling geldt voor alle bouwwerken, ook als deze vergunningsvrij en/of welstandsvrij gebouwd zijn. De regeling ziet overigens niet alleen toe op situaties waar sprake is van ‘bouwen’. Van ernstige strijd met redelijke eisen van welstand kan ook sprake zijn als er helemaal geen sprake is van bouwen.de welstandscriteria in de Uitwerkingsnota hebben namelijk niet alleen betrekking op de gevolgen van bouwen, maar meer in het algemeen op het uiterlijk van bouwwerken, uitingen en standplaatsen, zowel op zichzelf als in verband met de omgeving of de geplande ontwikkeling daarvan. De excessenregeling is niet bedoeld om de plaatsing van het bouwwerk tegen te gaan.

De excessenregeling is in ieder geval van toepassing in de volgende gevallen:

1. Het ontkennen of vernietigen van architectonische kenmerken of bijzonderheden van een bouwwerk. Bijvoorbeeld het op onevenwichtige wijze aantasten van een aanwezige (spiegel)symmetrie.
2. Armoedig materiaalgebruik bij bouwwerken die zichtbaar zijn vanuit de openbaar toegankelijk gebied (waaronder ook materialen waarvan bekend is dat die onevenredig ‘lelijk’ verouderen). Voorbeelden van armoedig materiaal zijn rietmatten, oude deuren, piepschuim, golfplaten of zeildoek.[6] Bij gevelbetimmeringen kan gedacht worden aan kunststof schroten en industriële beplating.
3. Bouwwerken die in een ontsierende staat zijn komen te verkeren als gevolg van ernstig achterstallig onderhoud (veroudering, slijtage) [7], brand, beschadiging en/of instorting.
4. Het ondoorzichtig maken van glasvlakken (bijvoorbeeld door schilderen of beplakken met folies) waardoor het uiterlijk aanzien van het gebouw of de omgeving ernstig wordt ontsierd.
5. Erfafscheidingen met een extreem defensieve uitstraling (prikkeldraad, glasscherven en dergelijken) in een woonomgeving.
6. Te opdringerige of te veelvuldig herhaalde reclames en reclames die de architectuur van de gevel ontkennen of vernietigen.
7. Felle of extreem contrasterende kleuren op gevels die zichtbaar zijn vanuit openbaar toegankelijk gebied, daar waar er geen bijzondere aanleiding voor is.
8. Een te grove inbreuk op wat in de omgeving gebruikelijk is, daar waar er geen bijzondere aanleiding voor is.

In zeer uitzonderlijke gevallen kan van de excessenregeling worden afgeweken als daar een bijzondere aanleiding toe is en dit op een overtuigende wijze gemotiveerd kan worden, bijvoorbeeld bij kunstwerken in de openbare ruimte.

---

[6] In veel gevallen is hier sprake van een oneigenlijk materiaalgebruik; de toepassing van een materiaal op een wijze waarvoor deze niet bedoeld is; bijvoorbeeld een schutting uit oude deuren.

[7] Wat blijkt uit een combinatie van signalen als kapotte ruiten, dichtgetimmerde ramen, verflagen die in ernstige mate zijn afgebladderd, ontbrekende dakpannen en dergelijke.

H3 Criteria voor gebieden

Het is van belang dat ontwerpers en opdrachtgevers zich bewust zijn van de omgeving waarbinnen hun bouwproject zich bevindt. Het gaat er daarbij om dat het bouwwerk een positieve bijdrage levert aan de kwaliteit van de omgeving of de geplande ontwikkeling daarvan. Een bouwwerk dat in een nieuwbouwwijk past kan in een historisch gebied juist sterk detoneren. Om deze reden is er in Nijmegen een zogenaamd gebiedsgericht beeldkwaliteitbeleid. Dit betekent dat de criteria waaraan een bouwplan beoordeeld wordt per gebied anders kunnen zijn. Om de verschillende gebieden te beschrijven en van een beoordelingskader te voorzien wordt er in Nijmegen in ontwikkelgebieden gewerkt met Beeldkwaliteitplannen, Ambitiedocumenten en soortgelijke documenten. Bij de beschermde stadsbeelden en stadsgezichten vormen de toelichtende beschrijvingen en de beeldatlassen ook het kader voor de welstandstoetsing. De overige delen van de stad worden getypeerd door zogenaamde Bouwstenen.

3.1 Beeldkwaliteitplannen en ambitiedocumenten

De bouwstenen beschrijven de bestaande ruimtelijke situatie. Voor grote nieuwe gebiedsontwikkelingen waar de bouwsteencriteria van de bestaande bebouwing niet langer van toepassing zijn kunnen beeldkwaliteitplannen en ambitiedocumenten worden gemaakt die aansluiten bij de nieuwe ruimtelijke kenmerken van een gebied.

In een beeldkwaliteitplan of ambitiedocument is de ambitie van de stad op het gebied van beeldkwaliteit, op een prikkelende en uitnodigende wijze in een vormgevingskader vastgelegd. Het ambitiedocument biedt ruimte voor creativiteit en inventiviteit, zodat het niet alleen voor de toetsing van bouwplannen, maar ook voor de begeleiding en ter inspiratie van bouwplannen kan worden ingezet. Veel strenge regels stellen is niet automatisch een garantie voor kwaliteit, een goede begeleiding van plannen is zeker zo belangrijk. Ten aanzien van de beeldkwaliteit zijn criteria of randvoorwaarden benoemd, die bepalend zijn voor een goede vormgeving van de gebouwde en ongebouwde omgeving. Een beeldkwaliteitplan of ambitiedocument wordt gelinkt aan het stedenbouwkundig plan en het programma van eisen voor het specifieke gebied. Zo komen de disciplines stedenbouw, landschapsarchitectuur en vormgeving van gebouwen aan de orde.

Toetsingscriteria

De criteria waaraan bouwplannen kunnen worden getoetst op redelijke eisen van welstand zijn opgenomen in het beeldkwaliteitplan of ambitiedocument zelf.
Wanneer het door de gemeenteraad wordt vastgesteld, dan moet de inhoud gezien worden als een gebiedsgerichte actualisatie van een specifiek deel van de Uitwerkingsnota Beeldkwaliteit. Dit betekent dat indien er voor bijvoorbeeld bepaalde bouwwerken en/of reclame in een beeldkwaliteitplan of ambitiedocument geen criteria gegeven worden, teruggevallen kan worden op de betreffende criteria in de Uitwerkingsnota.

- BKP Landschapszone (vastgesteld op 16-12-2009)
- BKP Laauwik (vastgesteld op 28-01-2009)
- Stadsbrug Nijmegen - Ambitiedocument (vastgesteld op 17-12-2008)
- BKP Kinderdorp Neerbosch (vastgesteld op 18-06-2008)
- BKP De Coronel (vastgesteld op 07-05-2008)
- BKP Plein 1944 (vastgesteld op 09-04-2008)
- BKP Valkhofpark-Donjon (vastgesteld op 13-11-2013)

De meest actuele lijst van de door de gemeenteraad vastgestelde beeldkwaliteitplannen en ambitiedocumenten is beschikbaar via de gemeentelijke website (www.nijmegen.nl).

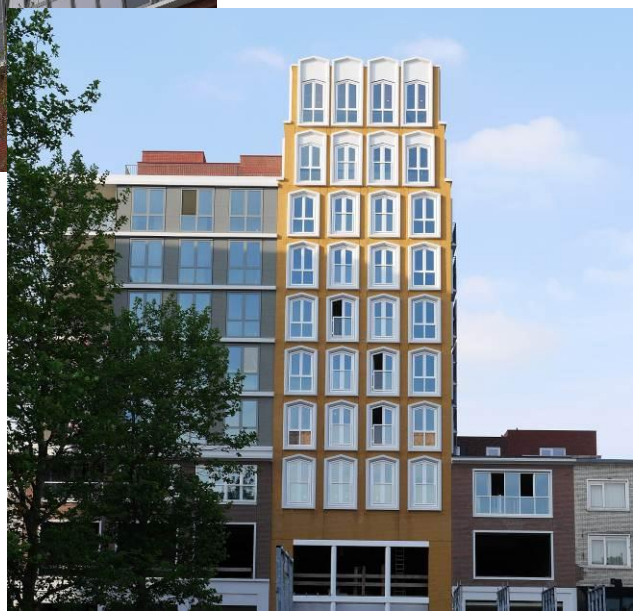

3.2 Beschermde gebieden

Het is mogelijk om een stadsdeel of een dorpskern in zijn geheel te beschermen. Bij de bescherming gaat het om het totaalbeeld. Dus zowel de stedenbouwkundige structuur bestaande uit straten, pleinen, groenstructuren en boomgroepen als de verschijningsvorm van de gevelwanden. Wanneer een gebied door het rijk wordt aangewezen is er sprake van een beschermd stads- of dorpsgezicht. Bij bescherming op gemeentelijk niveau spreken we in Nijmegen van een beschermd stadsbeeld.

Van rijkswege beschermde stads- en dorpsgezichten zijn door het rijk aangewezen “groepen van onroerende zaken die van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun onderlinge ruimtelijke of structurele samenhang danwel hun wetenschappelijke of cultuurhistorische waarde en in welke groepen zich één of meer monumenten bevinden” (Monumentenwet). Nijmegen kent twee rijksbeschermde stadsgezichten met daarbinnen beeldbepalende panden: de ‘benedenstad’ en de ‘19e-eeuwse stadsuitleg’. De (monumentale) kwaliteiten van de stadsgezichten zijn beschreven in de toelichting bij het besluit.
De door het rijk aangewezen beschermde stads- en dorpsgezichten hebben een aparte status in de wetgeving: werkzaamheden die elders vergunningsvrij zijn, kunnen hier vergunningsplichtig zijn. Om te voorkomen dat kwaliteit verloren gaat, moeten bouwplannen in beschermde gebieden aan strengere criteria voldoen.

Naast de rijksbeschermde stadsgezichten kent Nijmegen gemeentelijk beschermde stadsbeelden. In een beschermd stadsbeeld zijn de karakteristieke en beeldbepalende panden aangemerkt als individuele stadsbeeldobjecten. Van elk beschermd stadsbeeld is een Atlas opgesteld. Hierin is de ontstaansgeschiedenis van de buurten beschreven en is een analyse gegeven van de stedenbouwkundige opzet en de architectuur. In de atlas staat verder per straat aangegeven wat de karakteristieke en beschermwaardige onderdelen zijn.

Stadsgezichten

- de Benedenstad (aangewezen in 1980)
- de 19e-eeuwse stadsuitleg (aangewezen in december 2013)

Stadsbeelden

- De 19e-eeuwse stadsuitleg
- Waterkwartier
- Willemskwartier
- Wolfskuil
- Hengstdal, Bomenbuurt
- Hengstdal, Spoorbuurt
- Heseveld
- Indische Buurt

Bij de goedkeuring van voorstellen voor nieuwbouw, herontwikkeling en verbouw wordt beoordeeld of een plan niet leidt tot onaanvaardbare aantasting van de (monumentale) kwaliteiten van het beschermde gebied. De eisen worden per bouwplan afgestemd op de directe omgeving. Niet alleen de toelichtende beschrijving van beschermde stadsgezichten of de gebiedsatlassen van de stadsbeelden zijn daarbij kader stellend, ook andere cultuurhistorische rapporten kunnen bij de beoordeling betrokken worden.

De vormgeving van verbouw, nieuwbouw en van uitbreidingen zal aan hogere eisen moeten voldoen dan bij nieuwbouw in niet-beschermde stadsdelen. Daarom gelden voor beschermde gebieden de volgende aanvullende criteria. Deze criteria worden gehanteerd in samenhang met de gebiedsgerichte criteria (beeldkwaliteitplan of bouwsteencriteria).

Toetsingscriteria voor beschermde gebieden en hun invloedssfeer

1 De te beschermen waarden van het gebied zijn uitgangspunt bij toetsing. Deze waarden zijn onder meer vastgelegd in de stadsbeeldatlas of de toelichting op de gebiedsbescherming.
2 Ook het gebied zelf is uitgangspunt bij de toetsing. Eventuele cultuurhistorische rapporten, zoals bijvoorbeeld een bouwhistorische waardering, kunnen eveneens bij de toetsing betrokken worden.
3 In beschermde gebieden wordt niet alleen getoetst op de typische monumentale aspecten zoals zeldzaamheid, authenticiteit en cultuurhistorische waarden, maar ook op de betekenis van het gebied voor zijn omgeving, op gebruikswaarden en op esthetische kwaliteit.
4 Bij bouwinitiatieven die leiden tot een wijziging in een beschermd gebied dient aantasting van de bijzondere waarden te worden voorkomen.
5 Behoud van structuur en karakter van het beschermde gebied een belangrijk uitgangspunt.
6 Bij nieuwe toevoegingen en wijzigingen dient de omvang hiervan in verhouding te staan tot het gebied, zodanig dat het gebied zelf het beeld blijft bepalen en niet de toevoeging of wijziging. Wanneer het programma in functie of omvang leidt tot een aantasting van de beeldkwaliteit van gebied kan de Commissie Beeldkwaliteit op grond daarvan negatief adviseren.
7 De toevoeging of wijziging zelf, de openbare en privé buitenruimten en de overige bebouwing in het beschermd gebied dienen in het ontwerp als samenhangend geheel te worden beschouwd.
8 Bij nieuwe toevoegingen in en wijzigingen aan een beschermd stadsgezicht of stadsbeeld heeft een historiserende stijl of imitatie niet de voorkeur, zolang restauratie of reparatie van het bestaande niet aan de orde is. Indien hiervoor toch wordt gekozen, dan dient dit op een zeer overtuigende en kwalitatief hoogwaardige manier te gebeuren.
9 Het gebruik van contrast als architectonisch beeldmiddel is alleen denkbaar indien dit verfijnd en van hoge kwaliteit is.
10 Een toevoeging of wijziging moet kunnen worden beschouwd als verrijking van de (beeld)kwaliteit en beleving van het gebied.
11 Toevoegingen en wijzigingen zullen ook op hun eigen architectonische merites en op hun relatie tot de omgeving worden beoordeeld.

De stadsbeeldatlassen en toelichtingen op de rijksbeschermde stadsgezichten zijn beschikbaar via de gemeentelijke website (www.nijmegen.nl).

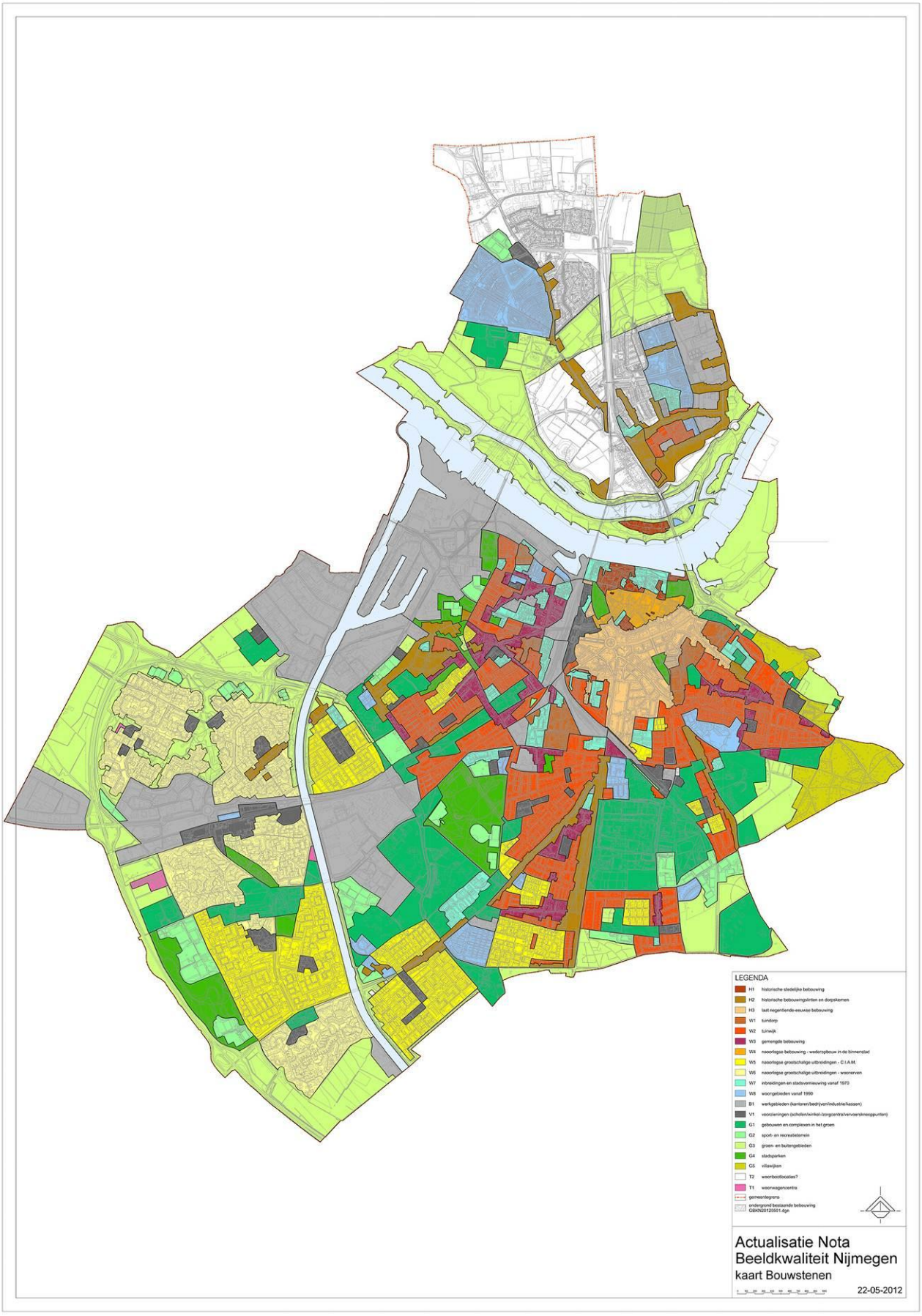

Afbeelding *Bouwstenenkaart* (zie bijlage voor kaart in groot formaat)

3.3 Bouwstenen

De bestaande context kan allerlei aanleidingen geven voor de vormgeving van nieuwbouw. Het gaat dan om concrete zaken als afmetingen, ritmes, rooilijnen, kleur en materiaalgebruik. Maar ook minder exact te benoemen elementen als sfeer en stedelijkheid zijn van belang. Om de ruimtelijke context te benoemen en beschrijven is het begrip bouwstenen geïntroduceerd. Bouwstenen zijn samenhangende ruimtelijke eenheden met eigen beeldkenmerken. Dit kunnen bijvoorbeeld buurten, wijken of kleinere ensembles zijn die in een bepaalde periode of bouwstijl gebouwd zijn.

De benoeming van de bouwstenen is tot stand gekomen op basis van een analyse van de ruimtelijke ontwikkeling van Nijmegen. De hoofdindeling van de bouwstenen valt globaal samen met stijlperioden in de Nederlandse architectuurgeschiedenis die in sommige gevallen in Nijmegen een bijzonder accent hebben. Als gevolg van de in de twintigste eeuw geïntroduceerde functiescheiding (bijvoorbeeld tussen wonen en werken) zijn er ook in functioneel opzicht verschillende bouwstenen te onderscheiden. Niet overal in de stad is sprake van een stadsbeeld dat bepaald is door één bouwstijl, ofwel door één bouwsteen. Gemengde gebieden komen voor. Ook kunnen kleinschalige invullingen uit een latere periode opgenomen worden binnen een bouwsteen als de structuur en beeldkenmerken daarbij aansluiten.

De volgende bouwstenen zijn benoemd:

Historisch gegroeide gebieden

H1 Historische stedelijke bebouwing
H2 Historische bebouwingslinten en dorpskernen
H3 Laat negentiende-eeuwse bebouwing

Planmatig ontworpen woongebieden

W1 Tuindorp
W2 Tuinwijk
W3 Gemengde bebouwing
W4 Naoorlogse bebouwing – wederopbouw in de binnenstad
W5 Naoorlogse grootschalige uitbreidingen –stempelwijken
W6 Naoorlogse grootschalige uitbreidingen – woonerven
W7 Stadsvernieuwing en inbreidingslocaties
W8 woongebieden en stedelijke verdichtingen vanaf 1990

Voorzieningen en Werkgebieden

V1 Voorzieningen en stedelijke knooppunten
B1 Werkgebieden (industrie, bedrijven, kantoren)

Groene gebieden

G1 Gebouwen en complexen in het groen
G2 Sport- en recreatieterreinen en volkstuinen
G3 Groen- en buitengebieden
G4 Stadsparken
G5 Villawijken

Bijzondere thema´s

T1 Terreinen met woonwagens of recreatiewoningen

De kenmerken en karakteristieken van de verschillende bouwstenen van de gemeente Nijmegen zijn in deel 2 van deze nota beschreven. Bij vervanging of toevoeging van gebouwen in een gebied is het meestal niet wenselijk om de nieuwbouw in een imiterende stijl te bouwen, maar eerder in een eigentijdse stijl die aansluit bij de stijl van de betreffende bouwsteen.
De wijze waarop het ontwerp inspeelt op de ruimtelijke kenmerken van het gebied wordt beoordeeld aan de hand

van de onderstaande bouwsteencriteria. Niet elk criterium is per definitie van toepassing op elke bouwopgave. De beschreven criteria worden altijd in relatie tot elkaar getoetst, omdat het ontwerp voor een bouwwerk consequent moet zijn op alle schaalniveaus. Bij de toetsing worden de beschrijvingen van de bouwstenen en de daarbij geformuleerde aandachtspunten betrokken.

Bouwsteencriteria

A Algemeen

1 De verschijningsvorm van een bouwwerk moet representatief zijn voor de omvang, functie en betekenis van het gebouw. Een openbaar gebouw heeft een groter representatief karakter dan bijvoorbeeld een kantoor of een woongebouw.
2 De keuze voor het aansluiten bij of het contrasteren met de bestaande omgeving, of binnen de compositie van het gebouw, dient vanuit het ontwerpconcept begrijpelijk en overtuigend te zijn. Aansluiten bij het bestaande moet niet leiden tot imitatie. Contrast moet meer zijn dan alleen de wil om af te wijken van het bestaande.
3 De keuze voor eenvoud of complexiteit in het ontwerp is weloverwogen gemaakt en vanuit het ontwerp begrijpelijk en overtuigend.
4 Uit de verschijningsvorm moet duidelijk zijn dat het bouwplan specifiek voor zijn omgeving (en Nijmegen) ontworpen is.
5 Er wordt consequentheid in ontwerpconcept en uitwerking verwacht door de schaalniveaus heen.
6 Precedentwerking: bij de toetsing wordt meegewogen dat een goedgekeurd bouwplan kan leiden tot latere identieke herhalingen. In sommige gevallen is dit wenselijk, bijvoorbeeld wanneer gelijkvormigheid en herhaling worden nagestreefd. In andere gevallen is herhaling niet wenselijk en kan het leiden tot vervlakking van een gevarieerde omgeving.

B Het bouwplan in relatie tot de omgeving

1 Het bouwplan houdt het stedenbouwkundig patroon herkenbaar. Hieronder vallen de bestaande stedenbouwkundige situatie, het oorspronkelijke stedenbouwkundig plan, of een reeds geplande nieuwe situatie. Alleen gebouwen die een bijzondere functie of betekenis hebben voor hun omgeving (of de stad) kunnen een uitzonderlijke positie innemen ten opzichte van het stedenbouwkundige patroon.
2 Schaal en maat(verhoudingen) van het bouwplan zijn afgestemd op de bebouwing in de directe omgeving. Aansluiten of afwijken worden beide gemotiveerd.
3 Het bouwwerk voegt zich op een logische wijze in de omgeving. Daarbij worden aspecten als positionering ten opzichte van de openbare weg en omliggende bebouwing, en de opbouw van de bouwmassa('s) betrokken. Het bestemminsplan geeft de marges aan, de manier waarop het bouwwerk binnen die marges wordt vormgegeven is onderdeel van de beeldkwaliteitstoets.
4 Het bouwwerk richt zich op een passende wijze naar de openbare ruimte. Het gaat om de visuele relatie tussen binnen en buiten, en de algemene uitstraling van de naar de openbare ruimte gerichte gevels. Het betreft ook de esthetische uitwerking van functionele aspecten, zoals de ontsluiting van het gebouw, parkeren, laden en lossen, opslag en afvoer van afval.
5 De vormgeving van omgeving is in het ontwerp meegewogen, waarbij aansluiten of afwijken beide gemotiveerd zijn. Het gaat hierbij niet alleen om aspecten als bouwstijl, type detaillering, materiaal en kleurgebruik en ritme en geleding van de gevelwand, maar ook om het groen in de omgeving en de inrichting van de openbare ruimte.

C Het bouwplan op het perceel

1 De situering en verdeling van bouwmassa's dient begrijpelijk te zijn vanuit het ontwerpconcept en de kavel. Hierbij worden aspecten betrokken als rangorde of gelijkwaardigheid van bouwvolumes (hoofdgebouw met

bijgebouwen of juist niet), de ordening van bouwvolumes (een strakke en regelmatige of juist losse en willekeurige positionering) en de relatie met andere elementen op de kavel (beplantingen, water, ontsluiting).

2 De vormgeving van het bouwwerk speelt in op de kenmerken van het perceel. Positie van de entree, de oriëntatie van gebruiksruimten in en om het gebouw, het onderscheid tussen voorkant en achterkant of de 'alzijdigheid' in relatie tot de locatie is begrijpelijk vanuit de kenmerken van het kavel.

3 Erfafscheidingen passen in hun omgeving, zijn afgestemd op de hoofdbebouwing of hebben een eigen, zelfstandige kwaliteit. Waar sprake is van 'meeontworpen' erfafscheidingen heeft behoud van oorspronkelijke erfafscheidingen de voorkeur.

4 De parkeeroplossing op eigen erf wordt getoetst op inpassing en vormgeving, evenals de ontsluiting en de stallingmogelijkheden (ook voor fietsen). Bij parkeervoorzieningen in de voortuin dient de indeling van de woning en de vormgeving van de voorgevel hierop afgestemd te zijn.

5 Het gebouw is in samenhang met het erf ontworpen.

D Het bouwplan op zichzelf

1 Het ontwerp voor het bouwplan moet te begrijpen zijn als een logisch opgebouwde compositie, met een zinvolle relatie tussen de functie(s), de constructie en het uiterlijk van het gebouw. Die relatie, dan wel het ontbreken daarvan, moet een consequent uitgewerkt onderdeel zijn van het ontwerp.

2 De compositie van de bouwmassa's (opbouw in hoofd- en nevenmassa's, dakvorm, nokrichting) en de compositie van de gevelindeling (reliëf, vlakken, openingen, onderlinge verhoudingen) dient overtuigend te zijn.

3 Vormgeving en afmeting van de esthetisch belangrijke elementen (als erkers, balkons, daklijsten en omlijstingen) staan in verhouding tot de gehele compositie.

4 Naamborden, bedrijfslogo's, reclame en andere uitingen moeten in samenhang met het gebouw en zijn omgeving zijn ontworpen, c.q. erop zijn afgestemd. Zij mogen het gevelontwerp of de omgeving niet domineren. Hoofdstuk 5.1.8 gaat verder in op criteria voor reclame en naamsaanduidingen.

E Materialisering, kleurgebruik en detaillering

Niveau *Luw*:

1 Materialen en kleuren ondersteunen de relatie van het bouwwerk met de omliggende bebouwing.

Niveau *Bijzonder* en *Aandacht*:

1 Materialen en kleuren ondersteunen de relatie van het bouwwerk met de omliggende bebouwing.

2 Materiaal, kleur en detaillering ondersteunen de verschijningsvorm op samenhangende wijze. Reflectie en lichtechtheid van kleuren wordt meegewogen in de toetsing.

3 De detaillering ondersteunt de materiaal- en kleurkeuze in het bouwplan (bijvoorbeeld de breedte, diepte en kleur van voegen van metselwerk kan een sterke invloed hebben op de uitstraling van de gevel als geheel).

4 De kwaliteit en verfijning van de detaillering staat in relatie tot de betekenis van de locatie, de functie, en tot de architectuur van het bouwplan als geheel.

5 Kozijnindeling, –detaillering en aansluitingen bij de gevelconstructie (naden, voegen, omlijstingen, lateien en vensterbanken, deklatten en –lijsten) vormen een belangrijk onderdeel van de uitstraling van de gevel. De detaillering van karakteristieke elementen (zoals dakkapellen, erkers, balkons, daklijsten, omlijstingen en goten), de aansluitingen (naden, voegen, loodslabben, boeiborden etc.) is zorgvuldig uitgevoerd. Hierbij gaat het om verfijning versus robuustheid in relatie tot de stijl van het ontwerp en de omgeving, maar ook om de duurzaamheid van de detaillering.

15

H4 Criteria voor objecten
beeldbepalende bouwwerken

Nijmegen heeft beeldbepalende objecten die extra aandacht vragen. Dit kunnen gebouwen en complexen van gebouwen zijn, maar ook kunstwerken en pleinen of zelfs een specifieke beplanting. Deze objecten zijn zo waardevol, karakteristiek en/of bepalend voor het beeld van de stad óf ze hebben een dusdanig bijzondere functie, dat daarvoor een aanvullende toetsingscriteria zijn ontwikkeld. Deze toetsingscriteria gelden in samenhang met de gebiedsgerichte beoordelingskaders. Dat wil zeggen dat ze beiden betrokken worden bij de beeldkwaliteitsbeoordeling. Er zijn drie categorieën objecten te onderscheiden:

- monumenten
- bijzondere objecten
- hoogbouwobjecten.

Een object kan tot meerdere categorieën behoren. In dit hoofdstuk worden de drie categorieën beschreven en worden de bijbehorende toetsingscriteria per categorie gegeven. Beeldbepalende objecten hebben een invloedssfeer. Bouwinitiatieven op adressen die een ruimtelijk-visuele relatie hebben met een bijzonder object vallen binnen de invloedssfeer van dat object. Er moet rekening worden gehouden met de daarbij behorende criteria. De criteria richten zich voornamelijk op de invloed van een bouwinitiatief op het object. Er kunnen ook nieuwe ‘objecten’ tot stand komen. Bouwinitiatieven die na uitvoering tot de categorie beeldbepalende objecten of hoogbouwobjecten kunnen worden gerekend, dienen te voldoen aan de daar bijbehorende criteria.

Voor beeldbepalende objecten is altijd het toetsingsniveau *Bijzonder* van kracht.

4.1 Monumenten

Gebieden en objecten die bijzondere cultuurhistorische waarden bezitten zijn van belang voor de stad als geheel. Ze geven de stad haar identiteit en trekken bezoekers en gebruikers aan. Nijmegen kent archeologische monumenten, rijksmonumenten, gemeentelijke monumenten, bouwhistorie monumenten en identiteitbepalende objecten. Monumenten zijn erkend als ‘bouwwerk van groot belang’ en genieten een wettelijke bescherming.

Monumenten hebben een aparte status in het beeldkwaliteitbeleid: werkzaamheden die elders vergunningsvrij zijn, kunnen hier vergunningsplichtig zijn. Om te voorkomen dat kwaliteit verloren gaat moeten (ver)bouwplannen bij monumenten en in de direct omgeving van monumenten aan strengere criteria voldoen.

Bij ieder bouwplan wordt gekeken of de aanwezige cultuurhistorische kwaliteit niet wordt verstoord. Dit houdt echter niet in dat bij monumenten historiserend moet worden gebouwd; integendeel. Wel moet met respect worden omgegaan met de historische context van het object of de omgeving. Dit kan heel goed op een eigentijdse manier. Architectonisch zwakke nieuwbouw detoneert niet alleen in zo’n omgeving, maar tast op den duur ook de totale kwaliteit aan. De aanwezige architectonische rijkdom moet voor bouwplannen juist een belangrijke inspiratiebron zijn. De bestaande gebouwen verdragen beter nieuwe buren van eenzelfde, maar eigentijdse kwaliteit, dan stijlimitaties van lagere kwaliteit.

De criteria van de bouwstenen zijn richtinggevend, evenals de redengevende omschrijvingen en de stadsbeeldatlassen of de toelichting op de rijksbescherming.

Toetsingscriteria voor monumenten en hun invloedssfeer

1 Het monument moet in zijn omgeving tot zijn recht komen.
2 Een toevoeging aan of wijziging van een monument moet kunnen worden beschouwd als verrijking van de (beeld)kwaliteit en beleving van het monument.
3 Bij nieuwe toevoegingen en wijzigingen aan monumenten heeft historiserende stijl of imitatie niet de voorkeur, zolang restauratie of reparatie van het bestaande niet aan de orde is. Indien hiervoor toch wordt gekozen, dan dient dit op een zeer overtuigende en kwalitatief hoogwaardige manier te gebeuren.
4 Bij uitbreiding van een monument dient de omvang van de uitbreiding in verhouding te staan tot het monument, zodanig dat het monument zelf het beeld blijft bepalen en niet de uitbreiding. Wanneer het programma in functie of omvang leidt tot een aantasting van de beeldkwaliteit van het monument kan de Commissie Beeldkwaliteit op grond daarvan negatief adviseren.
5 Het gebruik van contrast als architectonisch beeldmiddel is alleen denkbaar indien dit verfijnd en van hoge kwaliteit is.
6 Het monument, de openbare en privé buitenruimten en de bebouwing rondom het monument dienen in het ontwerp als samenhangend geheel te worden beschouwd.
7 De te beschermen waarden van een monument en/of beschermd gebied zijn uitgangspunt bij toetsing. Deze waarden zijn onder meer vastgelegd in de redengevende omschrijving, een stadsbeeldatlas of de toelichting op de gebiedsbescherming.
8 Ook het monument en/of het gebied zelf zijn uitgangspunt bij de toetsing. Eventuele cultuurhistorische rapporten, zoals bijvoorbeeld een bouwhistorische waardering, kunnen eveneens bij de toetsing betrokken worden.
9 Voor monumenten geldt dat de Commissie Beeldkwaliteit niet alleen zal toetsen op de typische monumentale aspecten zoals zeldzaamheid, authenticiteit en cultuurhistorische waarden, maar ook op de betekenis van het monument voor zijn omgeving, op gebruikswaarden en op esthetische kwaliteit.
10 Bij toetsing is behoud van structuur en karakter van het monument en/of het beschermd gebied een belangrijk uitgangspunt.
11 Toevoegingen en wijzigingen aan het monument of in de omgeving daarvan zullen ook op hun eigen architectonische merites en op hun relatie tot het monument worden beoordeeld.
12 Bij bouwinitiatieven die leiden tot een wijziging van een monument en/of de directe omgeving daarvan dient aantasting van de bijzondere waarden te worden voorkomen.

De benoeming en adressering van de monumenten (en beschermde gebieden) zijn te vinden op de website van de gemeente Nijmegen. De specifieke beschrijving en waardering van deze objecten en hun invloedssfeer staan in de redengevende omschrijvingen, de toelichtingen op de rijksbescherming of de stadsbeeldatlassen. Deze zijn eveneens gepubliceerd op de gemeentelijke website (nijmegen.nl/inwoners/oudste stad/monumenten).

4.2 Bijzondere objecten

Bijzondere objecten zijn onder andere gebouwen, kunstwerken, pleinen en groenstructuren die in Nijmegen een belangrijke betekenis hebben. Ze geven identiteit aan de stad, de wijk of de buurt. Aan de hand van de onderstaande definitie kan bepaald worden of een gebouw, structuur of object identiteitsbepalend is voor de omgeving of de stad als geheel.

stedenbouwkundige waarde Landmarks, opvallende bebouwing vanwege de positie op kruisingen van belangrijke wegen of vanwege de typologie van bebouwing zoals molens en torens.
architectonische waarde Gebouwen, complexen of elementen die door een uitgesproken vormgeving een bepaalde bouwstijl vertegenwoordigen, bijvoorbeeld de wederopbouwpanden in het centrum. Ook gebouwen met een uitgesproken hoge architectonische kwaliteit vallen hieronder.
functionele waarde Gebouwen, complexen of elementen die bijzondere functies herbergen die van belang zijn voor de stad, bijvoorbeeld het Centraal Station of de stadsbibliotheek.
culturele waarde Gebouwen, complexen of elementen die een bijzondere cultuurfunctie hebben, bijvoorbeeld de schouwburg, bioscopen of andere theaters. Pleinen of andere plekken waar veel culturele manifestaties plaatsvinden hebben eveneens een culturele waarde.
maatschappelijke waarde Gebouwen, complexen of elementen die een uitgesproken functie hebben voor de gemeenschap, voorbeeld buurtcentra, het Goffertstadion, het gemeentehuis en scholen.
symbolische waarde Gebouwen, complexen of elementen die symbool staan voor geloofsovertuigingen (bijvoorbeeld kerk, moskee, kerktoren, klooster, kapel),maar ook bouwwerken zoals oorlogsmonumenten.
cultuurhistorische waarde Gebouwen, complexen of elementen die een bepaalde gebeurtenis of periode uit de Nijmeegse geschiedenis vertegenwoordigen, bijvoorbeeld het beeld van Mariken van Nimwegen, Plein 1944, de singels of het Valkhof. Overblijfselen uit vroegere perioden zoals oude schoorstenen van fabriekscomplexen kunnen eveneens cultuurhistorische waarde hebben.
landschappelijke waarde Gebouwen, complexen, elementen of structuren die de beleving van een bijzonder landschapstype mogelijk maken of versterken, bijvoorbeeld de Waalkade. Ook parken en bijzondere groenstructuren hebben een landschappelijke waarde.

toetsingscriteria voor bijzondere objecten en hun invloedssfeer

1 Het object moet in zijn omgeving tot zijn recht komen.
2 Het ontwerp moet inspelen op de rol van beeldbepalend object op buurt-, wijk- of stadsniveau.
3 Het object, de openbare en privé buitenruimten en de bebouwing rondom het object dienen in het ontwerp als samenhangend geheel te worden beschouwd.
4 Een toevoeging aan of wijziging van een beeldbepalend object moet kunnen worden beschouwd als verrijking van de (beeld)kwaliteit en beleving van het object.
5 Bij uitbreiding van een object dient het object zelf het beeld te blijven bepalen en niet de uitbreiding. Wanneer het programma in functie of omvang leidt tot een aantasting van de beeldkwaliteit van het object kan de Commissie Beeldkwaliteit op grond daarvan negatief adviseren.
6 Bij nieuwe toevoegingen en wijzigingen aan objecten heeft een historiserende stijl of imitatie niet de voorkeur, zolang restauratie of reparatie van het bestaande niet aan de orde is. Indien hiervoor toch wordt gekozen, dan dient dit op een zeer overtuigende en kwalitatief hoogwaardige manier te gebeuren.
7 Het gebruik van contrast als architectonisch beeldmiddel is alleen denkbaar indien dit verfijnd en van hoge kwaliteit is.
8 Bij bouwinitiatieven die leiden tot een wijziging van een object of de directe omgeving daarvan dient aantasting van de bijzondere waarden te worden voorkomen.

4.3 Hoogbouwobjecten

In Nijmegen wordt er van hoogbouw gesproken indien het bouwwerk hoger is dan acht lagen, of circa 25 meter, boven het maaiveld. De bouwwerken die in deze categorie vallen, kunnen worden onderscheiden in enkele typologieën: kerken en torens van historische gebouwen, woongebouwen, kantoorgebouwen, industrie, schoorstenen en masten.

Vanuit ruimtelijke invalshoek kan hoogbouw een bijdrage leveren aan de verduidelijking van de structuur van de stad. Oriëntatiepunten vormen een middel om de structuur begrijpelijk te maken door ze bijvoorbeeld op kruisingen van hoofdwegen of andere ruimtelijke structuren te plaatsen. Knopen van openbaar vervoer vormen bijvoorbeeld aanleiding tot intensivering van het ruimtegebruik en daarmee tot clustering van hoogbouw en functiemenging. In Nijmegen wordt hoogbouw gezien als inspiratie en kans. Hoogbouw draagt niet alleen bij aan de identiteit, de belevingswaarde en de leesbaarheid van de stad, maar is ook van invloed op het beeld van de wijk en ook op buurtniveau kan het bijdragen aan de identiteit.

Hoogbouw kan op een aantal manieren worden beleefd. Het standpunt van de waarnemer is hierbij bepalend. Op stedelijk en landschappelijk niveau wordt het beeld van de stad van buitenaf in het bijzonder bepaald door de heuvelrug en de bebouwing met de “naalden” en “schijven” die er boven uitsteken als sculpturaal silhouet. Dit beleeft men voornamelijk vanaf wegen die vanuit de Waalsprong naar het centrum leiden. Toevoeging van hoogbouw moet het beeld van de skyline versterken en niet gaan concurreren met de huidige kwaliteiten. In Nijmegen spelen hierbij ook de natuurlijke hoogteverschillen van de stad een nadrukkelijke rol. Maar ook losse objecten als de Stevenstoren, de bruggen over de Waal, de Erasmustoren en kantoortorens als Fiftytwodegrees zijn bepalend voor het stadsbeeld.
Op het niveau van de wijk en buurt wordt de beleving op ooghoogte veel meer bepalend. De invulling en vormgeving van het begane grond niveau en de onderste verdiepingen (de plint) alsmede de openbare ruimte zijn hierbij van belang.

Naast de ruimtelijke impact van hoogbouw op stedelijk en wijkniveau (herkenningspunt, silhouetwerking en identiteit) wordt de invloed van de hoogbouw op de directe omgeving stedenbouwkundig beoordeeld. Hierbij vindt er tevens een beoordeling plaats op fysische- en milieuaspecten als schaduwwerking, windhinder, geluid, luchtkwaliteit en externe veiligheid, straalpaden van zendmasten, maar ook ontsluiting en parkeerdruk.
De vormgeving van hoogbouwobjecten wordt beoordeeld op onderstaande aspecten. Bij de toetsing van bouwinitiatieven binnen de invloedssfeer van hoogbouw wordt gelet op het uitzicht van bovenaf. Met name het daklandschap speelt hierbij een rol.

Toetsingscriteria voor hoogbouwobjecten en hun invloedssfeer

1 Het ontwerp van hoogbouwobjecten moet inspelen op de werking van hoogbouw als herkenningspunt binnen de ruimtelijke structuur van de stad. Het ontwerp draagt bij aan de leesbaarheid van de stad en versterkt de beoogde identiteit van de stad en het betreffende gebied;
2 Een ontwerp wordt beoordeeld in relatie tot bestaande hoogbouw, als onderdeel van het silhouet van de stad. Hoogbouw dient een verrijking van het silhouet op te leveren. Hierbij dient ook rekening te worden gehouden met de hoogteverschillen in het landschap.
3 Bij hoogbouw wordt extra aandacht gevraagd voor een zorgvuldige stedenbouwkundige inpassing binnen de omgeving, waarbij de aansluiting op de omliggende bebouwing overtuigend dient te zijn.
4 Op maaiveldniveau dient hoogbouw goed aan te sluiten bij de menselijke maat en bij de schaal, sfeer en functie van de openbare ruimte en de omringende bebouwing. Bijzondere aandacht moet worden gegeven aan de invulling van de plint van het gebouw (functiemenging en flexibiliteit).
5 Het ontwerp dient te getuigen van een hoogwaardige inrichting van de omliggende buitenruimte.

6 Parkeren voor bewoners dient zoveel mogelijk onder maaiveld te geschieden of in een gebouwde voorziening. In elk geval dient het ontwerp in een oplossing voor het parkeren te voorzien. Deze oplossing wordt op haar stedenbouwkundige en architectonische merites beoordeeld.

7 Hoogbouw dient door een bijzondere architectonische kwaliteit een waardevolle bijdrage te leveren aan het uiterlijk van de stad, wijk en buurt.

8 Bij clustering van hoogbouw dient te worden ingespeeld op een overtuigende vormrelatie tussen verschillende geclusterde hoogbouwobjecten.

9 Bij hoogbouwobjecten is het van belang om massaliteit te voorkomen. Indien er niet duidelijk sprake is van een schijfvormig bouwvolume moet de hoogbouw een slank profiel hebben, bijvoorbeeld door een verticale geleding.

10 Hoogbouw mag geen achterkant hebben. Een alzijdige oriëntatie en presentatie wordt verwacht;

11 Er moet aandacht worden besteed aan de dakbeëindiging. Technische ruimten, antennes, schotels en andere technische installaties moeten geïntegreerd zijn in het ontwerp.

12 Een toevoeging aan of wijziging van een hoogbouwobject moet kunnen worden beschouwd als verrijking van de (beeld)kwaliteit en beleving van het object.

13 Het gebruik van contrast als architectonisch beeldmiddel is alleen denkbaar indien dit verfijnd en van hoge kwaliteit is.

H5 Criteria voor objecten - kleine bouwwerken

Onder kleine bouwwerken worden bouwwerken verstaan zoals uitbouwen, aanbouwen, bijgebouwen, overkappingen, reclame, winkelgevels en rolluiken, kozijn- en gevelwijzigingen, dakkapellen en erf- en perceelsafscheidingen voor zover deze vergunningsplichtig zijn.

Ambtelijke toetsing van kleine bouwwerken

Voor veel voorkomende kleine bouwwerken zijn criteria geformuleerd op basis waarvan ambtelijk getoetst kan worden; de zogenaamde sneltoetscriteria. Indien het bouwplan tegemoetkomt aan de sneltoetscriteria, voldoet het aan redelijke eisen van welstand als bedoeld in artikel 12, lid 1 van de Woningwet. Dit wil niet zeggen dat een bouwplan dat niet aan de sneltoetscriteria voldoet automatisch onacceptabel is. In sommige gevallen kan een bouwplan, op basis van de afwijkingsmogelijkheid (zie hieronder), toch mogelijk zijn.

Indien een vergunningaanvraag betrekking heeft op een Rijks- of gemeentelijk monument, op een bouwhistorie monument, op een stadsbeeldobject of op een pand gelegen in een beschermd stadsgezicht of stadsbeeld zijn de sneltoetscriteria niet van toepassing. In dergelijke gevallen wordt getoetst aan de criteria voor beschermde gebieden en/of monumenten (H3.2 en 4.1).

Trendsetters

Door aanwezigheid van veel verschillende typen en uitvoeringen van woninguitbreidingen kan een verrommeling van het straatbeeld optreden. Het aanwijzen van trendsetters heeft als doel dit te voorkomen. Voor gebieden waar seriematig gebouwd is kunnen bepaalde standaardtypen van kleine bouwwerken gelden als voorbeeld voor anderen; ze zetten de trend. Andere ontwerpen voor soortgelijke bouwwerken worden altijd beoordeeld in relatie tot de trendsetter. Voordat een bouwplan tot trendsetter wordt benoemd, moet deze eerst door de Commissie Beeldkwaliteit als zodanig worden voorgedragen. Vervolgens stelt het College van Burgemeester en Wethouders vast of het bouwwerk als voorbeeld kan dienen voor andere bouwwerken.

5.1 Sneltoetscriteria

Uitgangspunten

Vaak gaat het bij kleine bouwwerken om een toevoeging aan of verandering van een bestaande situatie. De bestaande situatie of het oorspronkelijke ontwerp dient dan als referentiekader voor de sneltoets. Bij nieuwbouw is er nog geen sprake van een bestaande situatie. Bij nieuwbouw vormt het hoofdgebouw van het nieuwbouwplan het kader. In nieuwbouwgebieden waarvoor een beeldkwaliteitplan is opgesteld geldt deze als referentiekader. Bij het opstellen van de sneltoetscriteria zijn daarnaast de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- De planologische voorschriften (bestemmingsplan, beheersverordening, stedenbouwkundige voorschriften Bouwverordening) zijn altijd maatgevend. De sneltoetscriteria kunnen niet beperkend zijn ten opzichte van de bepalingen in de planologische voorschriften (zie artikel 12, lid 3 Woningwet).
- De voor- en achterkantbenadering (Besluit omgevingsrecht).
- De sneltoetscriteria dienen zoveel mogelijk objectief en meetbaar te zijn.
- De sneltoetscriteria zijn zodanig geformuleerd dat hoofdvolumes van gebouwen herkenbaar blijven qua vormgeving en omvang.

Afwijkingsmogelijkheid

Een bouwwerk mag afwijken van de onderstaande sneltoetscriteria wanneer deze daardoor (mits van redelijke argumenten voorzien) beter kan worden afgestemd op de architectuur van het gebouw of op de directe omgeving. Dit betekent dat reeds bestaande soortgelijke bouwwerken op identieke woningen aanleiding tot kunnen zijn om

van de sneltoetscriteria af te wijken. Indien er sprake is van een afwijkend, uitmuntend architectonisch ontwerp dat een verbetering van het beeld van de omgeving betekent, kan op basis van de hardheidsclausule van de sneltoetscriteria afgeweken worden.

5.1.1 Aan- en uitbouwen

Een aan- of uitbouw is een grondgebonden toevoeging aan een gevel van een gebouw. Aan- en uitbouwen worden in grote aantallen gerealiseerd. Als ze zichtbaar zijn vanuit openbaar toegankelijk gebied , zijn ze mede bepalend voor de kwaliteit van het stadsbeeld. De voorkeur gaat daarom uit naar een aan- of uitbouw aan de achterkant of op het achtererf. Hetzelfde geldt voor een zijerf als deze niet gekeerd is naar openbaar toegankelijk gebied. Om het stadsbeeld te respecteren en intact te houden, is het wenselijk dat bij toepassing van een aan- of uitbouw aan de voorkant een bufferzone aanwezig is tussen gevel en straat. Het bestemmingsplan geeft hiervoor de (on)mogelijkheden aan.

Criteria voor aan- en uitbouwen

Algemene criteria

- De gemeente streeft in de meeste gebieden naar een herhaling van gelijkvormige aan- en uitbouwen die passen bij het karakter van de straat en de gebouwen.
- De contour en het silhouet van het oorspronkelijke gebouw of bouwblok blijven herkenbaar.
- De aan- of uitbouw is qua uitstraling en volume ondergeschikt aan het oorspronkelijke gebouw.

Plaatsing en aantal

- De achtergevel van de aan- en uitbouw aan de zijgevel dient niet gelijk te lopen met de achtergevellijn van het hoofdgebouw, maar juist te verspringen.
- Bij hoekaanbouwen dienen de gevels van de achter- en zijaanbouw gelijk te lopen, waardoor een aaneensluitende hoekoplossing ontstaat.

Vormgeving

- De aan- of uitbouw is qua vormgeving ondergeschikt aan de hoofdbouwmassa.
- De aan- of uitbouw is plat afgedekt of heeft desgewenst een van het hoofdgebouw afgeleide kapvorm, kaphelling en nokrichting (en mits een kap planologisch mogelijk is).
- De gevelgeleding is afgestemd op de gevelgeleding van het hoofdgebouw.
- De indeling en profilering van kozijnen, deuren en ramen is afgestemd op die van de gevelkozijnen, deuren en ramen van het hoofdgebouw.
- De detaillering van boeiboorden (maximaal 30 cm hoog), overstekken en ornamenten is afgestemd op de architectuur van het hoofdgebouw.
- Een overgang naar de naastliggende hoofdbebouwing met aanbouw dient gelijkvormig en duidelijk vormgegeven te worden, bijvoorbeeld door een gemetselde muurdam.

Materiaal en kleur

- Het materiaal- en kleurgebruik van gevels, kap, kozijnen, deuren en ramen is afgestemd op die van het hoofdgebouw.
- De aan- of uitbouw, zijnde geen garage of berging, bestaat uit minimaal 20% glas.

5.1.2 Bijgebouwen en overkappingen

Een bijgebouw is een grondgebonden gebouw. Een bijgebouw staat los op het erf van het hoofdgebouw of is aangebouwd aan het hoofdgebouw en is meestal bedoeld als schuur, tuinhuis, of garage. Een overkapping is een grondgebonden bouwwerk. Een overkapping staat los op het erf of tegen het hoofdgebouw aan en/of in het verlengde van een bijgebouw en is meestal bedoeld als carport of als luifel.
Als bijgebouwen en overkappingen zichtbaar zijn vanuit openbaar toegankelijk gebied zijn ze van invloed op de kwaliteit van stadsbeeld. De voorkeur gaat daarom uit naar een bijgebouw of overkapping op het achtererf of op het zijerf als deze niet naar openbaar toegankelijk gebied is gekeerd. De gemeente streeft naar een bescheiden uiterlijk van de bijgebouwen en overkappingen. Materialen, detaillering en kleuren van gevels en de dakvlakken dienen te worden afgestemd op die van het hoofdgebouw. De uitstraling en het volume van bijgebouwen moet ondergeschikt zijn aan het oorspronkelijke hoofdgebouw en afgestemd worden op het karakter van de erfinrichting. Een belangrijk kenmerk van een overkapping is transparantie door de afwezigheid van wanden. Overkappingen mogen hooguit één wand hebben.

Criteria voor bijgebouwen en overkappingen

Algemene criteria

- De gemeente streeft in de meeste gebieden naar een herhaling van gelijkvormige bijgebouwen en overkappingen die passen bij het karakter van de straat en de gebouwen.
- Het bijgebouw of de overkapping is ondergeschikt aan het hoofdgebouw.

Plaatsing

- Omdat bijgebouwen en overkappingen op een voorerf (of een naar openbaar toegankelijk gebied gekeerd zijerf) het straatbeeld sterk kunnen beïnvloeden is de plaatsing onderdeel van de beoordeling. Bijgebouwen en overkappingen dienen ondergeschikt te zijn in het straatbeeld. In beginsel geen bijgebouwen en overkappingen voor de voorgevelrooilijn of direct op de erfgrens bij een naar openbaar toegankelijk gebied gekeerd zijerf.

Vormgeving

- Het bijgebouw of de overkapping is qua vormgeving ondergeschikt aan de hoofdbouwmassa.
- Het bijgebouw of de overkapping is plat afgedekt, of heeft een kapvorm die in overeenstemming is met het hoofdgebouw (mits een kap planologisch mogelijk is).
- De gevelgeleding is afgestemd op de gevelgeleding van het hoofdgebouw.
- De indeling en profilering van kozijnen, deuren en ramen is afgestemd op die van de gevelkozijnen, deuren en ramen van het hoofdgebouw.
- De detaillering van boeiboorden (maximaal 30 cm hoog), overstekken en ornamenten is afgestemd op de architectuur van het hoofdgebouw.

Materiaal en kleur

- Het materiaal- en kleurgebruik van gevels, kozijnen, deuren en ramen is afgestemd op de architectuur van het hoofdgebouw.
- Houten tuinhuizen tot 12m2 zijn aan de naar openbaar toegankelijk gebied gekeerde zijkant toegestaan, indien deze tuinhuizen door een erf- of perceelsafscheiding of groenblijvende beplanting niet of nauwelijks zichtbaar zijn vanuit het openbaar toegankelijk gebied.
- Er worden geen betonplaten, damwandprofielen, e.d. toegepast.
- Bij integratie met de erfafscheiding is het materiaal- en kleurgebruik gelijk aan de erfafscheiding.

5.1.3 Kozijn- en gevelwijzigingen

Van een gevelwijziging is sprake bij het aanbrengen of veranderen van gevelopeningen en bij het wijzigen materiaal en /of de kleur van delen van de gevel. Een veelvoorkomende gevelwijziging is de zogenaamde kozijnwijziging. Van een kozijnwijziging is sprake bij het veranderen of plaatsen van een kozijn en/of kozijninvulling. Omdat de opbouw en indeling van de gevel belangrijke onderdelen zijn van de architectonische vormgeving van het gebouw en/of de straatwand, is het van belang dat gevelwijzigingen zorgvuldig worden ingepast. De samenhang en de ritmiek in straatwanden mag niet worden verstoord door incidentele gevelwijzigingen. Vooral een wijziging in de voorgevel of zijgevel die gekeerd is naar openbaar toegankelijk gebied vraagt om een zorgvuldige vormgeving. Een gevelwijziging moet passen bij het karakter van het hoofdgebouw en de karakteristiek van de omgeving. Een naoorlogse woning vraagt bijvoorbeeld om andere vormgeving dan een historisch pand uit de negentiende eeuw.

Het uitgangspunt van de sneltoetscriteria is dat de oorspronkelijke of originele vormgeving in elk geval niet strijdig is met redelijke eisen van welstand. De materialisering en de mate van detaillering zijn voornamelijk afhankelijk van de oorspronkelijke architectuur van het betreffende pand.

Criteria voor kozijn- en gevelwijzigingen

Algemene criteria

- De gemeente streeft in de meeste gebieden naar herhaling van wijzigingen die passen bij het karakter van de straat en de gebouwen.
- De samenhang en de ritmiek in de betreffende straatwand mag niet worden verstoord door de (incidentele) gevelwijziging.
- De gevelwijziging is afgestemd op de oorspronkelijke architectuur van het betreffende pand.

Maatvoering

- De maatvoering van de gevelwijzigingen is afgestemd op de maatvoering van de oorspronkelijke kozijnen**, deuren, ramen en profilering.**

Vormgeving

- De gevelwijziging verstoort de aanwezige samenhang tussen de gevel van begane grond en verdieping(en) niet.
- De gevelwijziging blijft in overeenstemming met de bestaande vormentaal (lateien, onderdorpels, raamlijsten, speklagen en/of rollagen).
- Het ongedaan maken van (oorspronkelijk) aanwezige gevelopeningen (ramen, deuren) of dichtzetten van die openingen is ongewenst.

Materiaal en kleur

- Het materiaal- en kleurgebruik bij gevelwijziging is in overeenstemming met de al aanwezige materialen en kleuren van het hoofdgebouw.
- Bij vervanging van stalen kozijnen, deuren en ramen hebben staal- of aluminiumprofielen de voorkeur; staal en aluminium kunnen de dimensionering en profilering van staal het best benaderen.
- Imiterende materialen zijn alleen toegestaan indien het uiterlijk voor wat betreft detaillering, dimensionering, profilering en vormgeving gelijkwaardig is aan het geïmiteerde. De maatvoering van de negge en de profilering van het kozijn-, raam- en deurhout zijn daarbij belangrijke te handhaven kenmerken.
- Het kleurgebruik is niet opvallend en/of contrasterend.

5.1.4 Gevelwijzigingen bij winkelgevels in winkelgebieden

In winkelgebieden bepaalt de winkelpui een belangrijk deel van de beeldkwaliteit van het straat- en stadsbeeld. Daarom zijn hier specifieke criteria voor geformuleerd. Deze gelden ook voor de gevels van horecapanden en voor kantoren, uitzendburo's, copy-shops (en dergelijke).

De gevel is het visitekaartje van de ruimte die er achter ligt. De praktijk wijst uit dat de (winkel)pui op de begane grond veelal slecht harmonieert met de bovenverdiepingen. Met name geldt dit voor puien in monumentale panden. In het ergste geval wordt een pui "opgeofferd" aan een geheel open front (zonder ramen, deuren of etalages) dat 's nachts afgesloten wordt door middel van een ondoorzichtig rolluik. De samenhang en kwaliteit van de gevel is te meer een aandachtspunt als de bovengelegen verdiepingen een andere bestemming hebben (bijvoorbeeld wonen). Ook de luifels boven de winkelingangen en etalages beïnvloeden de samenhang in het gevelbeeld. Vanuit het oogpunt van beeldkwaliteit is het toevoegen van luifels aan bestaande gevels meestal ongewenst.

Criteria

- De gevels van de begane grond van winkel- en horecapanden, die nog (grotendeels) oorspronkelijk zijn, dienen bij verbouwingen zoveel mogelijk gerespecteerd te worden. Dit betekent dat de nog aanwezige omlijstingen, kroonlijsten, penanten, tussenkolommen (die de pui een nadere geleding geven en die de relatie met de bovenbouw versterken) en borstweringen (die de overgang met de omgeving markeren) zoveel mogelijk moeten worden gehandhaafd.
- Wanneer onder diverse panden een doorgaande winkel- of horecaruimte wordt gemaakt is het van belang de individualiteit van de diverse panden te respecteren. Dat houdt in dat ook in de pui de relatie met de bovenbouw van de diverse panden goed zichtbaar moet blijven, terwijl (als de bovenbouw- een woonbestemming heeft) onder elke bovenbouw in beginsel een ingang aan de straatzijde gehandhaafd moet blijven.
- Bouw- of verbouwplannen, die inhouden dat de begane-grondgevel volledig verdwijnt en waarbij de gevel slechts afgesloten wordt met een rolluik, zijn niet toegestaan, mits daarvoor vanuit beeldkwaliteitsoogpunt een goede onderbouwing wordt gegeven.
- Gevels dienen niet in een felle, dominante of sterk contrasterende kleurstelling te worden uitgevoerd, mits daarvoor vanuit beeldkwaliteitsoogpunt een goede onderbouwing wordt gegeven.
- Een eventuele "huisstijl" moet zich nadrukkelijk voegen in de architectuur van de gevel en de totale omgeving. Dominantie van de "huisstijl" over de totale gevel of het totale begane grondniveau wordt afgewezen.
- Het ongedaan maken van (oorspronkelijk) aanwezige gevelopeningen (ramen, deuren, etalages) of dichtzetten van die openingen is ongewenst.
- Bij bouw- en verbouwplannen van winkel- en horecapanden dienen ontwerpers rekening te houden met eventuele reclame en hiervoor ruimte te reserveren.
- Vanuit beeldkwaliteitsoogpunt is het plaatsen van luifels aan bestaande gevels meestal niet gewenst. Een luifel moet zorgvuldig afgestemd zijn op de architectuur van de totale gevel en mag in het gevelbeeld niet domineren.
- Bij het ontwerpen van een luifel moet worden gestreefd naar een ontwerp met een elegante constructieve vormgeving van lichte elementen. Massief ogende, zware "doos" constructies worden in beginsel niet geaccepteerd, tenzij deze op een aanvaardbare wijze onderdeel uitmaken van de totale architectuur van de gevel.

5.1.5 Rolluiken

In de avonduren wordt het gevelbeeld van menige winkel of bedrijfspand bepaald door rolluiken. Om een naargeestig straatbeeld en gevoelens van sociale onveiligheid te tegen te gaan worden sinds enkele jaren geheel gesloten rolluiken niet meer toegestaan. Dit heeft zichtbaar geleid tot kwaliteitsverbetering van de binnenstad waarbij de vanuit de etalages verlichte voorzijden van een winkels een aantrekkelijk straatbeeld vormen.

Criteria voor rolluiken

- Van de totale oppervlakte van het rolluik dient minimaal 75% uit glasheldere doorkijkopeningen te bestaan.
- Rolluiken en (rol)hekken moeten op een architectonisch verantwoorde wijze in de gevelstructuur worden opgenomen. Bij getoogde ramen moeten de bovenzones op een esthetisch verantwoorde wijze gedicht worden.
- De rolkasten (de bak met de geleidingen) en rolhekken moeten zo goed mogelijk in de gevel worden ingepast, bij voorkeur aan de binnenzijde van de uitwendige scheidingsconstructie. Grote uitstekende kasten op plaatsen waar inbouw mogelijk is, zijn in beginsel niet aanvaardbaar.
- De kleur van het rolluik of –hek dient te harmoniëren met de kleur(en) van de gevel. De sfeer van “traliewerk” voor een gevel dient zoveel mogelijk te worden voorkomen. Ongeverfde materialen zijn in principe niet aanvaardbaar.

Voor monumenten en panden in het beschermd stadsgezicht of het beschermd stadsbeeld geldt des te meer dat rolluiken en -hekken de aanblik niet mogen ontsieren. Voor gevelopeningen die afgedekt zijn met een rondboog moet een inpandige beveiligingsoplossing worden gekozen. Voor andere gevelopeningen geldt dat eerst naar een zo min mogelijk beeldverstorende (inpandige) beveiliging moet worden gezocht. Pas als aangetoond is dat een dergelijke beveiliging niet mogelijk is kan pas worden bezien of binnen de bovenstaande criteria een oplossing mogelijk is.

5.1.6 Dakkapellen

Een dakkapel is een bescheiden uitbouw in de kap, bedoeld om de lichttoetreding te verbeteren en het bruikbare oppervlak te vergroten. Dakkapellen zijn van invloed op de kwaliteit van het straatbeeld als ze zichtbaar zijn vanuit openbaar toegankelijk gebied. De voorkeur gaat daarom uit naar een dakkapel op het achterdakvlak. Dakkapellen moeten een ondergeschikte toevoeging zijn aan het dakvlak. Het plaatsen van een dakkapel mag niet ten koste gaan van de karakteristiek van de kapvorm. Daarom mag een dakkapel nooit domineren in het silhouet van het dak en moet de noklijn van het dak vanaf de weg zichtbaar blijven. Bij meerdere dakkapellen op één doorlopend dakvlak streeft de gemeente naar een herhaling van identieke exemplaren en een regelmatige rangschikking op een horizontale lijn. Herhaling van dezelfde architectuur en bouwstijl binnen een blok kunnen rust en samenhang brengen.

Dakkapellen aan voorzijden of naar openbaar toegankelijk gebied gekeerde zijkanten

plaatsing en aantal

1. Bij meerdere dakkapellen op hetzelfde bouwblok moet er sprake zijn van een regelmatige rangschikking op een horizontale lijn. In een doorlopend dakvlak worden geen dakkapellen op verschillende hoogten geplaatst.
2. Er worden geen dakkapellen boven elkaar geplaatst.
3. Er dient geen dakkapel geplaatst te worden in de kap van een aan- of uitbouw of van een bijgebouw.
4. Er worden geen dakkapellen ter hoogte van de vliering geplaatst, alleen onder in het dakvlak.
5. De plaatsing is afgestemd op de geleding van de voorgevel. Bij onduidelijke geleding wordt de plaatsing gecentreerd in het dakvlak. Bij dakkapellen op het zijdakvlak wordt de dakkapel afgestemd op de geleding van de zijgevel.
6. De verticale afstand tussen de bovenkant van de dakkapel (de dakrand) en de bovenzijde van de daknok is minimaal 0,50 m.
7. De verticale afstand tot de dakvoet is minimaal 0,50 meter en maximaal 1,00 m.
8. De horizontale afstand van de bovenkant van de dakkapel tot de zijkanten van het dakvlak is minimaal 0,50 m.
9. De horizontale afstand van de bovenzijde van de dakkapel (de dakrand) tot de hoekkepers is minimaal 1 m.
10. De horizontale afstand van de onderzijde van de dakkapel (de voet) tot de kilkepers is minimaal 1 m.
11. Bij geschakelde woningen mag niet meer dan één dakkapel per woning per dakvlak geplaatst worden.

maatvoering

1. De breedte bedraagt in totaal maximaal 50% van de breedte van het dakvlak, met een maximum van 3 meter. De afmeting van het dakvlak wordt gemeten tussen de woningscheidende bouwmuren of tot aan het einde van het dakvlak met eventuele overstekken. Bij hoekkepers wordt gemeten aan de bovenzijde van de dakkapel (ter plaatse van de buitenzijde van de dakranden). Bij kilkepers wordt gemeten aan de voet van de dakkapel.
2. De hoogte van de dakkapel is maximaal 50% van de in het verticale vlak geprojecteerde hoogte van het dakvlak. Daarbij geldt een maximum van 1,50 meter gemeten vanaf de onderkant van de dakkapel tot de bovenzijde van het boeiboord of dakrand van de dakkapel.

vormgeving

1. De dakkapel is plat afgedekt. Bij woningen waarbij het wenselijk is om een aangekapte dakkapel te plaatsen kan er gebruik gemaakt worden van de afwijkingsmogelijkheid. Bij een dakhelling van 45° wordt desgewenst een aangekapte dakkapel geplaatst met een minimale dakhelling van 25°, die minimaal 1 meter onder de nok aansluit.
2. De indeling en profilering van kozijnen en ramen is afgestemd op die van de gevelkozijnen en ramen van het

hoofdgebouw.
3. De detaillering van boeiboorden (maximaal 25 cm hoog), overstekken en ornamenten is afgestemd op de architectuur van het hoofdgebouw.

materiaal en kleur
1. Het materiaal- en kleurgebruik van kozijnen, ramen en profilering is afgestemd op kozijnen, ramen en profilering van het hoofdgebouw.
2. Dichte panelen tussen de glasvlakken worden in beperkte mate toegepast, met dien verstande dat een dicht paneel niet breder mag zijn dan 0,25 m.
3. Zijwangen zijn ondoorzichtig.
4. Zijwangen van een dakkapel bij voorkeur in een donkere kleur en in materiaal dat past bij de architectuur van het betreffende pand.

Dakkapellen aan de achterzijde en niet naar openbaar toegankelijk gebied gekeerde zijkant

Als het een dakkapel betreft op een (rijks- of gemeentelijk-) monument, een stadsbeeldobject of in een door het Rijk aangewezen beschermd stads- of dorpsgezicht, zal deze beoordeeld worden op basis van de algemene criteria.
Voor alle andere gevallen zijn ruime voorwaarden geformuleerd waaronder een dakkapel aan de achterzijde welstandsvrij is (H2.2). Als niet wordt voldaan aan deze voorwaarden, is een dakkapel in beginsel in strijd met redelijke eisen van welstand. Afwijken van de criteria voor welstandsvrije dakkapellen kan alleen op basis van de afwijkingsmogelijkheid of hardheidsclausule. De dakkapel zal dan op basis van de algemene criteria beoordeeld worden.

5.1.7 Erfafscheidingen

Een erf- of perceelsafscheiding is een bouwwerk dat bedoeld is om het erf of het perceel af te bakenen van een buurerf of van de openbare weg of het openbaar groen. Een erfafscheiding tussen buren moet in de eerste plaats door beide partijen worden gewaardeerd. Indien aan deze voorwaarde wordt voldaan zal de gemeente zich terughoudend opstellen. Erfafscheidingen die gekeerd zijn naar openbaar toegankelijke ruimte zijn van invloed op de ruimtelijke kwaliteit. Door een te grote verscheidenheid aan erf- en perceelsafscheidingen kan een rommelige indruk ontstaan. De gemeente streeft ernaar dit te voorkomen. Vooral in nieuwbouwwijken is dit een belangrijk punt, omdat het groen hier de eerste jaren nog niet volgroeid is.

Erf- en perceelsafscheidingen moeten passen bij het karakter van de omgeving. Het buitengebied vraagt bijvoorbeeld om andere afscheidingen dan de woongebieden. De afscheidingen moeten op een zorgvuldige en professionele manier worden geplaatst. Ze moeten worden gemaakt van duurzame materialen. Een lange, gesloten, slecht onderhouden schutting wekt bij velen een gevoel op van verloedering en sociale onveiligheid. Begroeide hekwerken en beplantingen hebben een open en vriendelijke uitstraling.

Criteria voor erfafscheidingen

Algemene criteria

- De gemeente streeft in de meeste gebieden naar herhaling van wijzigingen die passen bij het karakter van de straat en de gebouwen.

Vormgeving

- De vormgeving is afgestemd op de erfafscheiding van het aangrenzende perceel, tenzij deze niet voldoet aan de hier genoemde sneltoetscriteria voor erf- en perceelafscheidingen.

Materiaal en kleur

- Een erfafscheiding bestaat bij voorkeur uit haagplanten, zoals liguster, taxus, laurier of haagbeuk, of uit een volledig begroeid gazen hekwerk.
- Ook kunnen erfafscheidingen worden uitgevoerd in metselwerk, metalen spijlenhekwerk, hout of andere natuurlijke, niet snel verwerende materialen.
- In andere gevallen worden materialen gebruikt die in overeenstemming zijn met een eventuele aangrenzende erfafscheiding (tenzij deze niet voldoet aan de hier genoemde sneltoetscriteria voor erfafscheidingen) of het hoofdgebouw.
- Beton, kunststof, staalplaat, rietmatten of vlechtschermen worden niet toegepast.
- De kleur is afgestemd op het hoofdgebouw of uitgevoerd in donkere kleurtinten. Er wordt geen opvallend kleurgebruik toegepast.

5.1.8 Reclame

Reclame vraagt vanuit zijn doelstelling aandacht en kan daardoor in hoge mate de belevingswaarde van het stadsbeeld bepalen. Wanneer de plaatsing en de vormgeving deel uitmaken van een doordacht concept kan reclame een positieve uitstraling hebben. Is dit niet het geval, dan wordt het snel als storend ervaren en is het contraproductief.
Ondernemers willen de aandacht vestigen op hun onderneming of aandacht vragen voor een bepaald merk (commercieel belang). Bij het aanbrengen van reclame moet rekening worden houden met de architectuur van de gebouwen en met de omgeving. Dat geldt te meer als reclame wordt aangebracht op of nabij monumenten, stadsbeeldobjecten of in het gebied van het Beschermd Stadsgezicht of het Beschermd Stadsbeeld.

Er kan onderscheid gemaakt worden tussen reclame in de openbare ruimte en reclame op, aan of bij gebouwen. Soms fungeert straatmeubilair als abri's als reclame-object. Dit heeft voornamelijk te maken met de afstoting van een deel van de gemeentelijke verantwoordelijkheden ten aanzien van de invulling en het onderhoud van de openbare ruimte. Particuliere ondernemingen nemen dit over en financieren dit door middel van reclame-inkomsten. In Nijmegen gebeurt dit onder andere via de MUPI's, reclame aan lantaarnpalen, billboards (verlicht en roterend) en abri's.

Waar welke type reclame is toegestaan wordt bepaald in het reclamebeleid. Hoe die reclame vormgegeven wordt, wordt op basis van de onderstaande criteria beoordeeld.

Criteria voor reclame

- Reclame moet optimaal afgestemd zijn op de architectuur van het gebouw en passen in het straat- en stadsbeeld. Het verdient aanbeveling om de reclame te integreren in het nieuwbouw- of verbouwingsplan als het aanbrengen van reclame plaatsvindt als onderdeel van nieuwbouw of van een verbouwingsplan van de gevel.
- Er bestaat een direct verband tussen de reclame en de activiteiten die in het pand of op het perceel worden uitgeoefend. Uitzondering hierop vormen de door de gemeente gefaciliteerde danwel toegestane reclameobjecten in de openbare ruimte.
- Lichtreclame mag niet leiden tot overlast. Met knipperende, bewegende, reflecterende en lichtintensieve reclame wordt dan ook terughoudend omgegaan.
- Reclame die wordt aangebracht op, aan of tegen een luifel, dient afgestemd te worden op de luifel (geen lichtbakken op, aan of tegen de luifel).
- Reclame op daken is alleen toegestaan als de ruimtelijke omgeving dit aanvaardbaar maakt en/of in geval van naamsaanduidingen op grote, in de regel vrijstaande, gebouwen zoals hotels, kantoor- en bedrijfsgebouwen.
- Het aantal, de grootte en soort van de per gebouw toelaatbare reclame is afhankelijk van de afmetingen, schaal, de architectuur en de aard van het gebouw, evenals van het profiel en de breedte van de straat of van de ruimtelijke omgeving. Tevens moet bij het aanbrengen van reclame rekening gehouden worden met eventueel aanwezige reclames aan het gebouw.
- Reclame die vlak tegen de gevel wordt aangebracht, mag in beginsel niet hoger worden aangebracht dan de scheiding van de begane grond en de eerste verdieping. Als daar geen ruimte is, voor het aanbrengen van reclame, mag de reclame worden aangebracht tot aan de onderkant van de raamdorpels van de eerste verdieping. Voorts wordt deze reclame niet over de volle breedte van de gevel aangebracht.
- Reclame die loodrecht op het gevelvlak wordt aangebracht, mag in beginsel niet hoger worden aangebracht dan de scheiding van de begane grond en de eerste verdieping. Als daar geen ruimte is, voor het aanbrengen van reclame, mag de reclame worden aangebracht tot aan de onderkant van de raamdorpels van de eerste verdieping.

- Reclame die aan de binnenzijde van etalages of van ramen wordt aangebracht, maar zich richt tot de openbare weg en/of zichtbaar is vanaf de openbare weg, moet afgestemd zijn op de architectuur van het gebouw en moet passen in de omgeving.
- Met permanente beplakking van ruiten wordt terughoudend omgegaan. Beplakking is toegestaan indien er een goed gemotiveerde functionele aanleiding voor is; de beplakking niet domineert in het straatbeeld (grootte en kleurstelling); de architectuur van het pand herkenbaar blijft (compositie, kozijnindeling, en dergelijke) en het geen handelsreclame betreft (geen productreclames, wel visualisaties eventueel in combinatie met een ondergeschikte bedrijfsaanduiding). Per gevel mag niet meer dan de helft van de glasvlakken volledig dichtgeplakt worden.
- Een ‘huisstijl’ van een onderneming en/of gestandaardiseerde reclame wordt niet per definitie afgewezen. Deze huisstijl wordt optimaal afgestemd op de afmetingen, de schaal, de architectuur en de aard van het gebouw en de omgeving. Dominantie van de huisstijl over de totale gevel of over de totale gevel van de begane grond is niet toegestaan.
- Reclame zelf wordt niet alleen goed afgestemd op de architectuur van het gebouw, maar past ook in de omgeving. Ook moet reclame een eigen kwaliteit hebben.
- Het reclameobject dient aan goede technische c.q. constructieve eisen te voldoen en moet vervaardigd worden van duurzaam materiaal.
- Reclame in de vorm van vlaggen en banieren is alleen bij uitzondering toegestaan.
- Iedere reclame wordt getoetst aan aspecten als: vormgeving, maatvoering, typografie, kleurstelling, lay-out, materiaalgebruik, detaillering en wijze van plaatsing.
- Reclame dient bij voorkeur niet op het erf of in de tuin te worden geplaatst. Plaatsing kan toelaatbaar zijn, als er geen reclame aan het pand wordt of is aangebracht en als de reclame goed ingepast is in de tuin- of erfinrichting. Dit geldt niet voor verkooppunten voor motorbrandstoffen. Hier is een combinatie van een uiting op het verkoopgebouw, de overkapping en een prijzenzuil toegestaan.
- In woongebieden, landelijke gebieden en parken wordt zeer terughoudend reclame toegepast.
- Gelet op de schaal en de aard van de gebouwen op bedrijfsterreinen kan worden afgeweken van de bovenstaande reclamecriteria.

Rijksbeschermd Stadsgezicht, Gemeentelijk Beschermd Stadsbeeld, Monumenten en Stadsbeeldobjecten

- Bij monumenten, stadsbeeldobjecten en gebouwen met grote architectonische kwaliteiten dient zeer terughoudend reclame te worden toegepast. Bij monumenten en stadsbeeldobjecten zijn lichtbakken in het vlak van de gevel niet toelaatbaar.
- Zijn in de bestaande historische architectuur al specifieke reclamemogelijkheden aanwezig, zoals koofborden en reclamevelden, dan zijn dat de aangewezen plaatsen voor reclame.
- Als het aanbrengen van reclame plaatsvindt als onderdeel van een nieuwbouw- of verbouwplan, kan geëist worden dat de reclame volledig geïntegreerd wordt in het totale architectonische ontwerp.
- Reclame in de vorm van zuilen is niet toegestaan. Plaatsing kan toelaatbaar zijn, als er geen reclame aan het pand wordt of is aangebracht en als het perceel voldoende groot is voor plaatsing. Daar waar reclamezuilen acceptabel zijn, mag per perceel maximaal één zuil worden geplaatst, mits deze niet hoger is dan 2,50 meter (gemeten vanaf het aansluitend terrein) en niet breder dan 0,80 meter. Tevens dient de plaatsing afgestemd te worden op de tuin- of erfinrichting.
- Knipperende, bewegende, reflecterende en lichtintensieve reclame is niet toegestaan.

5.2 Koekoeken en keldertoegangen

Onder een kelderkoekoek verstaan we een in het maaiveld verdiept gelegen uitgebouwde voorziening aan de keldermuur die ervoor zorgt dat licht en lucht in de kelder kunnen treden. De bovenzijde is veelal voorzien van een stalen rooster.

Bij monumenten en stadsbeeldobjecten en panden in beschermde gebieden waar de voor- en zijtuinen deel uitmaken van de bescherming gelden de volgende criteria:

- Kelderkoekoeken dienen in verhouding te staan met de beschermde kwaliteiten van het monument en/of gebied.
- Kelderkoekoeken mogen niet breder zijn dan de gevelopeningen er boven;
- De toegestane diepte van de koekoek (afstand vanaf de gevel) is afhankelijk van de diepte van de voortuin en de architectuur van de gevel, doch maximaal 70 cm;
- De wanden steken maximaal 20 centimeter boven het maaiveld uit en zijn boven het maaiveld uitgevoerd in baksteen.
- De kelderkoekoeken worden afgedekt door een metalen rooster in een donkere kleur.
- De kelderingang is bij voorkeur gelegen in de achtertuin. Indien dit niet mogelijk is, gelden de volgende criteria:
- De kelderingang heeft een beperkte grootte, afgestemd op een doelmatig gebruik.
- Positionering en afmeting dient zich te verhouden tot de architectuur van het pand en de omvang van de voortuin.
- Hekwerken mogen het beeld niet domineren en sluiten aan bij de architectuur van het pand.

5.3 Zonnepanelen, -collectoren

Een zonnepaneel dient voor energieopwekking en een zonnecollector voor warmteopwekking. Deze voorzieningen worden in toenemende mate ontwikkeld en toegepast. In veel gevallen kan het plaatsen van zonnepanelen en -collectoren vergunningsvrij, onderstaande criteria dienen dan als aanbeveling.

De gemeente Nijmegen stimuleert het gebruik van zonnepanelen en zonnecollectoren om het gebruik van fossiele energie terug te dringen. Zo is er een subsidieregeling voor particuliere woningeigenaren voor de aanschaf zonnepanelen en heeft de gemeente de Zonatlas ontwikkeld. Dit is een digitale kaart van Nijmegen waarop te zien is of het dak van een woning geschikt is voor het plaatsen van zonnepanelen voor het opwekken van elektriciteit of een collectorsysteem voor het leveren van warm tapwater.

Zonnecollectoren of -panelen kunnen in het ontwerp van een gebouw worden geïntegreerd. Als losse toevoeging kunnen ze echter storend werken. Monumenten en beschermde gebieden zijn gevoelig voor wijzigingen in de verschijningsvorm. Dat betekent dat in deze gevallen kritischer naar de toepassing van zonnepanelen en –collectoren wordt gekeken. Daarmee is niet gezegd dat dit soort voorzieningen per definitie onmogelijk is. Om ook bij monumenten (en in beschermde gebieden) invulling te geven aan de duurzaamheidsambities van de gemeente worden door middel van onderstaande welstandscriteria de mogelijkheden hiervoor aangegeven.

Bij monumenten is de monumentale waarde van het pand leidend bij de vraag of dit soort voorzieningen mogelijk zijn. Ook is een optimale plaatsing daarvan ondergeschikt aan de monumentale waarden van het pand. Dit kan tot gevolg hebben dat het rendement minder hoog is omdat deze niet optimaal op de zon georiënteerd is. Om de mogelijkheden voor zonnepanelen op beschermde monumenten voor monumenteigenaren inzichtelijk te maken zijn er criteria opgesteld.

Bij de welstandelijke beoordeling van de plaatsing van een voorziening worden onderstaande criteria betrokken. Het is dus niet zo dat als een aanvraag aan onderstaande criteria voldoet de vergunning ook altijd verleend zal worden. Vanuit het oogpunt van monumentenzorg is de verlening van de vergunning altijd afhankelijk van de gevolgen van de voorzieningen voor de monumentwaarden (Monumentenwet).

Criteria

Deze criteria gelden voor rijksmonumenten, gemeentelijke monumenten, stadsbeeldobjecten. In het rijksbeschermde stadsgezicht zijn de betreffende voorzieningen op dakvlakken van niet-beschermde panden vergunningsvrij, mits die niet zichtbaar zijn vanaf openbaar toegankelijk gebied.

Algemeen

- Zonnepanelen/-collectoren worden niet toegestaan op:
  - Historische panden in de het rijksbeschermde stadsgezicht Benedenstad.
  - Op daken met leien, riet, zink of een zeldzame dakbedekking.
- Zonnepanelen/-collectoren mogen de monumentwaarden van het beschermde pand niet aantasten en het dakenlandschap niet visueel verstoren.
- Zonnepanelen/-collectoren mogen niet aan de voorzijde van het beschermde pand worden aangebracht.
- Zonnepanelen/-collectoren mogen niet storend zichtbaar zijn vanaf openbaar toegankelijk gebied.
- Zonnepanelen/-collectoren dienen reversibel te worden aangebracht en zoveel mogelijk gebruik te maken van bestaande leidingentracés.
- De oorspronkelijke dakbedekking mag niet worden verwijderd.
- Plaatsing bij voorkeur op een niet-beschermde aanbouw in plaats van op het beschermde hoofdgebouw.

- Plaatsing bij voorkeur op een plat dak in plaats van op een schuin dak.
- Bestaande daken mogen alleen versterkt worden ten behoeve van de voorziening, indien de monumentale waarde van de inwendige constructie niet wordt aangetast.

Schuine daken

- Plaatsing direct op en evenwijdig aan het dakvlak (dus niet in een hoek t.o.v. het schuine dakvlak).
- Plaatsing zo laag mogelijk in het dakvlak.
- Plaatsing op ruime afstand van kapvoeten, kil- en hoekkepers, frontons, dakkapellen en schoorstenen.
- Bij meerdere panelen in een dakvlak moeten de panelen een regelmatige rangschikking op een horizontale lijn hebben en in een eenduidig patroon worden geplaatst. Hierbij dient rekening gehouden te worden met andere voorzieningen, zoals dakkapellen, dakramen en schoorstenen.
- Bij schuine daken dient de kleur van de voorziening in overeenstemming met het achterliggende dakvlak of anders in zwart, antraciet of donkergrijs uitgevoerd te worden. De randen van de voorziening moeten donker uitgevoerd worden.

Platte daken

- De voorziening mag niet zichtbaar zijn vanaf de openbare weg en dient daarom op passende afstand van de dakranden geplaatst te worden.

Vormgeving

- In beginsel zijn alleen vierkante of rechthoekige panelen zijn toegestaan.

In situaties, waarbij sprake is van een uitermate zorgvuldig en kwalitatief hoogwaardig ontwerp dat recht doet aan de monumentale kwaliteit, kan de Commissie Beeldkwaliteit afwijken van voornoemde criteria. Dit is ook het geval als de voorzieningen zijn geïntegreerd in het ontwerp van een eigentijdse toevoeging aan het monument.

H6 Algemene criteria
voor de beeldkwaliteit van bouwplannen

De algemene beeldkwaliteitscriteria voor bouwwerken hebben betrekking op de uitstraling en de kwaliteit van het gebouwde op zichzelf en in relatie tot de omgeving.[8] Ze vormen de basis voor de gebiedsgerichte en objectgerichte beeldkwaliteitscriteria.

In de praktijk zullen de gebiedsgerichte en objectgerichte criteria voldoende houvast bieden voor de beoordeling van plannen, maar soms kan het nodig zijn om terug te grijpen naar de basisprincipes voor beeldkwaliteit. Dit is bijvoorbeeld het geval als een bouwplan juist afwijkt van de gebiedsgerichte criteria maar door bijzondere schoonheid wél een kwalitatieve toevoeging voor de omgeving is. Ook wanneer de gebieds gerichte criteria niet meer passen bij de veranderde context, kunnen de algemene beeldkwaliteitscriteria worden toegepast. Op basis van de hardheidsclausule kan afgeweken worden van de gebiedsgerichte en/of objectgerichte beeldkwaliteitscriteria. In praktijk betekent dit dat het betreffende plan alleen op grond van de algemene beeldkwaliteitscriteria wordt beoordeeld op redelijke eisen van welstand.[9]

Relatie tussen bouwwerk en omgeving

Een bouwwerk dat voldoet aan redelijke eisen van welstand levert een positieve bijdrage aan de kwaliteit van de openbare (stedelijke of landschappelijke) ruimte.

Gevels en gebouwvolumes vormen de wanden van de openbare ruimte die zij gezamenlijk bepalen. Een gebouw is daarbij een particulier object in een openbare context. Met andere woorden: een gebouw is niet alleen waardevol vanwege het eigen functioneren, maar ook vanwege de betekenis die het gebouw heeft in zijn stedelijke of landschappelijke omgeving. Waar het om gaat is dat het gebouw een positieve bijdrage levert aan de kwaliteit van de omgeving en de te verwachten ontwikkeling daarvan. Daarbij worden hogere eisen gesteld naarmate de openbare betekenis van het bouwwerk of van de omgeving groter is. Van een gebouw dat contrasteert met zijn omgeving wordt verwacht dat het zeer zorgvuldig is ontworpen en de omgeving niet ontkent.

Relatie tussen vorm, gebruik en constructie

Van een bouwwerk dat voldoet aan redelijke eisen van welstand heeft de verschijningsvorm in beginsel een logische relatie met het gebruik en de wijze waarop het gemaakt is, terwijl de vormgeving daarnaast ook zijn eigen samenhang en logica heeft.

Een bouwwerk wordt primair gemaakt om te worden gebruikt. Hoewel het welstandstoezicht hoofdzakelijk is gericht op de uiterlijke verschijningsvorm, kan de vorm van het bouwwerk niet los worden gedacht van de eisen vanuit het gebruik en de mogelijkheden die materialen en constructietechnieken bieden.
Bij herbestemming van gebouwen is er veelal sprake van een verandering van het oorspronkelijke gebruik. Er ontstaat een nieuwe relatie tussen gebruik, vorm en constructie. De vormgeving van noodzakelijke ingrepen aan het gebouw moet deze veranderde relatie leesbaar maken. Daarbij dient het uiteindelijke ontwerp een

[8] De algemene beeldkwaliteitscriteria zijn gebaseerd op het stuk ‘algemene welstandscriteria’, opgesteld door de stichting Welstandszorg Noord-Holland i.s.m. prof. ir. Tjeerd Dijkstra.

[9] Met betrekking tot beeldkwaliteit wordt hier de term ‘redelijke eisen van welstand’ gehanteerd, omdat de beoordeling van beeldkwaliteit haar grondslag vindt in de zogenaamde welstandstoets, zoals verankerd in de woningwet.

begrijpelijke relatie te houden met zijn oorsprong.
Ook is het mogelijk dat vanuit een weloverwogen architectonische visie wordt gekozen voor een ogenschijnlijke onlogische relatie tussen vorm, gebruik en/of constructie. In dat geval kan alleen aan redelijke eisen van welstand worden voldaan als deze keuze op overtuigende wijze gemotiveerd kan worden en er sprake is van een consequente uitwerking van het architectonisch concept door alle schaalniveaus heen.

Betekenis van vormen in de sociaal-culturele context

Bij een bouwwerk dat voldoet aan redelijke eisen van welstand worden verwijzingen en associaties zorgvuldig gebruikt en uitgewerkt.

Voor vormgeving gelden in iedere cultuur bepaalde regels, net zoals een taal zijn eigen grammaticale regels heeft om zinnen en teksten te maken. Die regels zijn geen wetten en moeten ter discussie kunnen staan. Maar als woorden worden verhaspeld of ongeïnspireerd gebruikt, wordt een tekst onbegrijpelijk of saai. Precies zo kan een bouwwerk onbegrijpelijk of saai worden als het geheel niet logisch in elkaar zit.

Als vormen regelmatig in een bepaald verband zijn gebruikt krijgen zij een zelfstandige betekenis en roepen zij bepaalde associaties op. In iedere bouwstijl wordt gebruik gemaakt van dergelijke verwijzingen en associaties. De kracht of de kwaliteit van een bouwwerk ligt mede in de manier waarop die verwijzingen en associaties worden gebruikt binnen de actuele culturele kaders. Zo ontstaan gebouwen in een vormentaal die representatief is voor de tijd.
Een ontwerp voor een nieuw gebouw kan worden geïnspireerd door een bepaalde tijdsperiode, maar dat is iets anders dan het imiteren van stijlen, vormen en detailleringen uit het verleden. Restauratie betekent letterlijk het in oude staat herstellen, meestal van een gebouw met een monumentale status. Bij nieuw- of verbouw in een monumentale omgeving betekent dit dat duidelijk moet zijn wat authentiek is en wat nieuw is toegevoegd.

Associatieve betekenissen zijn van groot belang om een omgeving te ‘begrijpen’ als beeld van de tijd waarin zij is ontstaan, als verhaal van de geschiedenis, als representant van een stijl. Daarom is het belangrijk om ook bij nieuwe bouwplannen zorgvuldig met stijlvormen om te gaan, zij vormen immers de geschiedenis van de toekomst.

Evenwicht tussen helderheid en complexiteit

Een bouwwerk dat voldoet aan redelijke eisen van welstand heeft een beeld waarin structuur is aangebracht.

Een heldere structuur biedt houvast bij de waarneming en is bepalend voor het beeld dat men vasthoudt van een gebouw. Ritme, herkenbare maatreeksen en materialen maken het voor de gemiddelde waarnemer mogelijk de grote hoeveelheid visuele informatie die de gebouwde omgeving geeft, te reduceren tot een beeld dat te bevatten is.
Het streven naar helderheid mag echter niet ontaarden in simpelheid. Een bouwwerk moet de waarnemer blijven prikkelen en intrigeren en zijn geheimen niet direct prijsgeven. Van oudsher worden daarom helderheid en complexiteit als elkaar aanvullende begrippen gebruikt bij het ontwerpen van bouwwerken. Complexiteit in de architectonische compositie ontstaat vanuit de stedenbouwkundige eisen en het programma van eisen voor het bouwwerk. Bij een gebouwde omgeving met een hoge belevingswaarde zijn helderheid en complexiteit tegelijk aanwezig in een evenwichtige en spanningsvolle relatie.

Schaal en maatverhoudingen

Een bouwwerk dat voldoet aan redelijke eisen van welstand heeft een schaal die logisch voortvloeit uit de betreffende bouwopgave en een samenhangend stelsel van maatverhoudingen.

De maatverhoudingen die worden toegepast in ruimtes, volumes en vlakverdelingen zijn van groot belang voor de belevingswaarde van een bouwwerk. De waarnemer ervaart bewust of onbewust de maatverhoudingen van een bouwwerk, maar wáárom de maatverhoudingen van een bepaalde ruimte aangenamer, evenwichtiger of spannender zijn dan die van een andere, valt nauwelijks vast te stellen. Duidelijk is dat de kracht van een compositie groter is naarmate de maatverhoudingen een heldere samenhang en hiërarchie vertonen. Mits bewust toegepast kunnen ook spanning en contrast daarin hun werking hebben.
De afmetingen en verhoudingen van (gevel)elementen vormen tezamen de compositie van het bouwwerk. Als toegevoegde elementen te dominant zijn ten opzichte van de hoofdmassa en/of de totale compositie, verstoren zij niet alleen het beeld van het object zelf maar ook van de omgeving waarin dat is geplaatst.

Materiaal, textuur, kleur en licht

Bij een bouwwerk dat voldoet aan redelijke eisen van welstand wordt door de toepassing van materiaal, textuur, kleur en licht het karakter van het bouwwerk zelf ondersteund en de ruimtelijke samenhang met de omgeving duidelijk gemaakt.

Door middel van materialen, kleuren en lichttoetreding krijgt een bouwwerk uiteindelijk zijn visuele en tactiele kracht: het wordt zichtbaar en voelbaar. De keuze van materialen en kleuren is tegenwoordig niet meer beperkt tot wat lokaal aan materiaal en ambachtelijke kennis voorhanden is. Die keuzevrijheid maakt de keuze moeilijker en het risico van een onsamenhangend beeld groter. Als materialen en kleuren teveel los staan van het ontwerp en daarin geen ondersteunende functie hebben maar slechts worden gekozen op grond van decoratieve werking, wordt de betekenis ervan toevallig en kan het afbreuk doen aan de zeggingskracht van het bouwwerk.

ALTIJD
NIJMEGEN